

หมวด 7 อายุความ

ความทั่วไป

1. ความหมายของ “อายุความ”

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/9 บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องใดๆ ถ้ามิได้ใช้บังคับภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ”

จากบทบัญญัติมาตรา 193/9 นี้ ให้ความหมายของ “อายุความ” ไว้ว่า หมายถึง กำหนดระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ว่า สิทธิเรียกร้องที่บุคคลหนึ่งมีต่ออีกบุคคลหนึ่งนั้นต้องใช้บังคับเสียภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ ถ้าปล่อยไว้จนเกินกำหนด สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ

การบังคับตามสิทธิเรียกร้องในมาตรา 193/9 ดังกล่าวนี้อ หมายถึง การใช้สิทธิทางตามให้ชำระหนี้ โดยทั่วไปตามปกติและหมายความรวมถึงการใช้สิทธิฟ้องร้องบังคับคดีเพื่อให้ชำระหนี้โดยทางศาลด้วย¹ ซึ่งถ้าเจ้าหนี้ไม่ใช้สิทธิเรียกร้องภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด กฎหมายถือว่าสิทธิเรียกร้องนั้นขาดอายุความ ซึ่งผลของการที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความเป็นอย่างไรจะได้อธิบายต่อไป

2. อายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องไม่มีผลทำให้สิทธิเรียกร้องระงับหรือสิ้นไป

การที่เจ้าหนี้ไม่ใช้สิทธิเรียกร้องภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ ที่เรียกว่า “สิทธิเรียกร้องขาดอายุความ” นั้น ไม่เป็นเหตุทำให้สิทธิเรียกร้องระงับหรือสิ้นไปแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในมาตรา 193/28 ซึ่งบัญญัติว่า “การชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องซึ่งขาดอายุความแล้วนั้นไม่ว่ามากน้อยเพียงใดจะเรียกคืนไม่ได้...” ซึ่งหมายความว่า หนี้ที่ขาดอายุความนั้น หนี้ยังคงมีอยู่ ไม่ระงับสิ้นไปแต่อย่างใด ดังนั้น ลูกหนี้ที่ชำระหนี้ไปเมื่อหนี้ขาดอายุความแล้ว กฎหมายจึงบัญญัติว่าจะเรียกคืนไม่ได้ (มาตรา 193/28 วรรคแรก)

¹สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, อ้างแล้ว, หน้า 417

อนึ่ง ถ้าลูกหนี้รับสภาพความรับผิดชอบโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือโดยการให้ประกันสำหรับหนี้ตามสิทธิเรียกร้องซึ่งขาดอายุความแล้วก็เรียกคืนไม่ได้ (มาตรา 193/28 วรรคสอง) และถึงแม้สิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้ว ผู้รับจำนอง ผู้รับจำนำ ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงหรือเจ้าหนี้ ผู้ทรงบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ ก็ยังใช้สิทธิบังคับจากทรัพย์สินนั้นได้ (มาตรา 193/27)

3. กำหนดระยะเวลาที่มีใช้อายุความ

นอกจากระยะเวลาในการใช้สิทธิเรียกร้องซึ่งเรียกว่า “อายุความ” แล้ว กฎหมายยังได้บัญญัติถึงกำหนดระยะเวลาอย่างอื่นอีก ซึ่งในเมื่อกำหนดระยะเวลาอย่างอื่นนั้นมีใช้อายุความก็จะนำทบทวนคดีแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 ลักษณะ 6 ว่าด้วยอายุความไปใช้บังคับไม่ได้ เช่น มาตรา 193/29 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อไม่ได้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ศาลจะอ้างเอาอายุความมาเป็นเหตุยกฟ้องไม่ได้”

เมื่อนำมาตรา 193/29 ดังกล่าวนั้นไปใช้บังคับไม่ได้จึงมีผลว่า ในกรณีที่เป็นกำหนดระยะเวลาที่มีใช้อายุความ หากเกินกำหนดระยะเวลาดังกล่าวแล้วถึงแม้คู่ความมิได้ยกข้อเกินกำหนดระยะเวลาขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ศาลก็มีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยได้เอง

กำหนดระยะเวลาที่มีใช้อายุความนี้ ศาลฎีกาได้วินิจฉัยชี้ขาด ไว้หลายเรื่อง เช่น

(1) กำหนดระยะเวลาฟ้องคดีเพื่อเอาคืนซึ่งการครอบครอง ตามมาตรา 1375 มีใช้อายุความ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1694-1695/2500, 1646/2505, 1026/2512)

(2) กำหนดระยะเวลายื่นคำขอดำเนินคดีแทนคู่ความผู้มรณะ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 42 ไม่ใช้อายุความ (คำพิพากษาฎีกาที่ 144/2491)

(3) กำหนดระยะเวลาให้ยื่นฟ้องอุทธรณ์หรือฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 229, 247 ไม่ใช้อายุความ (คำพิพากษาฎีกาที่ 261/2486, 164/2502)

(4) กำหนดระยะเวลาให้คู่ความฝ่ายชนะคดีบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลภายในกำหนด 10 ปี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271 มีใช้อายุความ (คำพิพากษาฎีกาที่ 725/2484, 285/2503)

(5) กำหนดระยะเวลาบอกล้างโมฆียกรรม ตามมาตรา 143 (ปัจจุบันคือมาตรา 181) ไม่ใช้อายุความ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1326/2493, 478/2494)

บทที่ 1

กำหนดอายุความ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติเรื่องกำหนดอายุความไว้ แยกพิจารณาได้ดังนี้

1. กำหนดอายุความโดยทั่วไป

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/30 บัญญัติว่า

“อายุความนั้น ถ้าประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นมิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้มีกำหนดสิบปี”

หมายความว่า ถ้าในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายอื่นมิได้กำหนดเรื่องอายุความไว้โดยเฉพาะก็ให้บังคับตามกำหนดอายุความทั่วไป ในมาตรา 193/30 นี้คือ ต้องบังคับตามสิทธิเรียกร้องเสียภายใน 10 ปี

2. กำหนดอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องเฉพาะเรื่อง แยกพิจารณาได้ ดังนี้

2.1 กำหนดอายุความ 2 ปี

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/34 บัญญัติว่า

“สิทธิเรียกร้องดังต่อไปนี้ ให้มีกำหนดอายุความสองปี

(1) ผู้ประกอบการค้าหรืออุตสาหกรรม ผู้ประกอบหัตถกรรม ผู้ประกอบศิลปอุตสาหกรรมหรือช่างฝีมือ เรียกเอาค่าของที่ได้ส่งมอบ ค่าการงานที่ได้ทำหรือค่าดูแลกิจการของผู้อื่น รวมทั้งเงินที่ได้ออกทดรองไป เว้นแต่เป็นการที่ได้ทำเพื่อกิจการของฝ่ายลูกหนี้นั่นเอง

(2) ผู้ประกอบเกษตรกรรมหรือการป่าไม้ เรียกเอาค่าของที่ได้ส่งมอบอันเป็นผลิตผลทางเกษตรหรือป่าไม้ เฉพาะที่ใช้สอยในบ้านเรือนของฝ่ายลูกหนี้นั่นเอง

(3) ผู้ขนส่งคนโดยสารหรือสิ่งของหรือผู้รับส่งข่าวสาร เรียกเอาค่าโดยสาร ค่าระวาง ค่าเช่า ค่าธรรมเนียม รวมทั้งเงินที่ได้ออกทดรองไป

(4) ผู้ประกอบธุรกิจโรงแรมหรือหอพัก ผู้ประกอบธุรกิจในการจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม หรือผู้ประกอบธุรกิจสถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ เรียกเอาค่าที่พัก อาหารหรือเครื่องดื่ม ค่าบริการหรือค่าการงานที่ได้ทำให้แก่ผู้มาพักหรือใช้บริการ รวมทั้งเงินที่ได้ออกทดรองไป

- (5) ผู้ขายสลากกินแบ่ง สลากกินรวบ หรือสลากที่คล้ายคลึงกันเรียกเอาค่าขายสลาก เว้นแต่เป็นการขายเพื่อการขายต่อ
- (6) ผู้ประกอบธุรกิจในการให้เช่าสังหาริมทรัพย์ เรียกเอาค่าเช่า
- (7) บุคคลซึ่งมิได้เข้าอยู่ในประเภทที่ระบุไว้ใน (1) แต่เป็นผู้ประกอบธุรกิจในการดูแลกิจการของผู้อื่นหรือรับทำกรงานต่างๆ เรียกเอาสินจ้างอันจะพึงได้รับในการนั้น รวมทั้งเงินที่ได้ออกทดรองไป
- (8) ลูกจ้างซึ่งรับใช้การงานส่วนบุคคล เรียกเอาค่าจ้างหรือสินจ้างอย่างอื่นเพื่อการทำงานที่ทำ รวมทั้งเงินที่ได้ออกทดรองไป หรือนายจ้างเรียกเอาคืนซึ่งเงินเช่นว่านั้นที่ตนได้จ่ายล่วงหน้าไป
- (9) ลูกจ้างไม่ว่าจะเป็นลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราว หรือลูกจ้างรายวัน รวมทั้งผู้ฝึกหัดงาน เรียกเอาค่าจ้างหรือสินจ้างอย่างอื่น รวมทั้งเงินที่ได้ออกทดรองไป หรือนายจ้างเรียกเอาคืนซึ่งเงินเช่นว่านั้นที่ตนได้จ่ายล่วงหน้าไป
- (10) ครูสอนผู้ฝึกหัดงาน เรียกเอาค่าฝึกสอนและค่าใช้จ่ายอย่างอื่นตามที่ตกลงกันไว้ รวมทั้งเงินที่ได้ออกทดรองไป
- (11) เจ้าของสถานศึกษาหรือสถานพยาบาล เรียกเอาค่าธรรมเนียมการเรียน และค่าธรรมเนียมอื่นๆ หรือค่ารักษาพยาบาลและค่าใช้จ่ายอย่างอื่น รวมทั้งเงินที่ได้ออกทดรองไป
- (12) ผู้รับคนไว้เพื่อการบำรุงเลี้ยงดูหรือฝึกสอน เรียกเอาค่าการงานที่ทำให้ รวมทั้งเงินที่ได้ออกทดรองไป
- (13) ผู้รับเลี้ยงหรือฝึกสอนสัตว์ เรียกเอาค่าการงานที่ทำให้ รวมทั้งเงินที่ได้ออกทดรองไป
- (14) ครูหรืออาจารย์ เรียกเอาค่าสอน
- (15) ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ทันตกรรม การพยาบาล การผดุงครรภ์ ผู้ประกอบการบำบัดโรคสัตว์ หรือผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาอื่นเรียกเอาค่าการงานที่ทำให้รวมทั้งเงินที่ได้ออกทดรองไป
- (16) ทนายความหรือผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย รวมทั้งพยานผู้เชี่ยวชาญ เรียกเอาค่าการงานที่ทำให้ รวมทั้งเงินที่ได้ออกทดรองไป หรือคู่ความเรียกเอาคืนซึ่งเงินเช่นว่านั้นที่ตนได้จ่ายล่วงหน้าไป

(17) ผู้ประกอบวิชาชีพวิศวกรรม สถาปัตยกรรม ผู้สอบบัญชี หรือผู้ประกอบวิชาชีพอิสระอื่น เรียกเอาค่าการงานที่ทำให้ รวมทั้งเงินที่ได้ออกทดลองไป หรือผู้ว่าจ้างให้ประกอบการทำงานดังกล่าวเรียกเอาคืนซึ่งเงินเช่นว่านั้นที่ตนได้จ่ายล่วงหน้าไป”

และในมาตรา 193/35 บัญญัติไว้ว่า

“ภายใต้บังคับมาตรา 193/27 สิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นจากการที่ลูกหนี้รับสภาพความรับผิดชอบโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือโดยการให้ประกันตามมาตรา 193/28 วรรคสอง ให้มีกำหนดอายุความสองปีนับแต่วันที่ได้รับสภาพความรับผิดชอบหรือให้ประกัน”

2.2 กำหนดอายุความ 5 ปี

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/33 บัญญัติไว้ ดังนี้
มาตรา 193/33 สิทธิเรียกร้องดังต่อไปนี้ให้มีกำหนดอายุความห้าปี

- (1) ดอกเบี้ยค้างชำระ
- (2) เงินที่ต้องชำระเพื่อผ่อนทุนคืนเป็นงวดๆ
- (3) ค่าเช่าทรัพย์สินค้างชำระ เว้นแต่ค่าเช่าสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา 193/34 (6)
- (4) เงินค้างจ่าย คือ เงินเดือน เงินปี เงินบำนาญ ค่าอุปการะเลี้ยงดูและเงินอื่นๆ ในลักษณะทำนองเดียวกันที่มีการกำหนดจ่ายเป็นระยะเวลา
- (5) สิทธิเรียกร้องตามมาตรา 193/34 (1) (2) และ (5) ที่ไม่อยู่ในบังคับอายุความสองปี

2.3 กำหนดอายุความ 10 ปี มี 2 กรณี ดังนี้

2.3.1 สิทธิเรียกร้องของรัฐที่จะเรียกเอาค่าภาษีอากร ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 193/31 ว่า

“สิทธิเรียกร้องของรัฐที่จะเรียกเอาค่าภาษีอากรให้มีกำหนดอายุความสิบปี ส่วนสิทธิเรียกร้องของรัฐที่จะเรียกเอาหนี้ๆอื่นให้บังคับตามบทบัญญัติในลักษณะนี้”

สิทธิเรียกร้องของรัฐบาลที่จะเรียกเอาค่าภาษีอากรต่างๆ จากประชาชน เช่น ภาษีเงินได้ ภาษีการค้า ภาษีมูลค่าเพิ่ม ฯลฯ มีกำหนดอายุความ 10 ปี

ตัวอย่าง

(1) อายุความเรียกร้องให้ชำระภาษีเงินได้ เริ่มนับตั้งแต่วันที่ผู้เสียภาษีมีหน้าที่ต้องยื่นรายการและชำระค่าภาษี ถ้ามิได้ใช้สิทธิเรียกร้องให้ชำระภายใน 10 ปี ก็ขาดอายุความ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1401-1402/2515)

(2) ค่าตอบแทนการวิ่งเต้นให้ได้ทำสัญญา เข้าลักษณะเป็นนายหน้าตามประมวลรัษฎากร มาตรา 77 ต้องเสียภาษีการค้าและภาษีเงินได้ตามมาตรา 40 (2) ถ้าเจ้าพนักงานประเมินไม่เรียกมาสอบสวนภายใน 5 ปี ก็ไม่มีอำนาจออกหมายเรียกตามมาตรา 19, 20 แต่อายุความเรียกร้องให้ชำระค่าภาษีมีกำหนด 10 ปี โดยเริ่มนับอายุความตั้งแต่วันที่ผู้เสียภาษีต้องยื่นรายการและชำระค่าภาษี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 167 (ปัจจุบันมาตรา 193/31) (คำพิพากษาฎีกาที่ 1106/2520)

(3) จำเลยทั้งสองเจตนาหลีกเลี่ยงค่าภาษีอากรขาเข้าโดยสำแดงเท็จในราคาสินค้าน้อยกว่าความจริงเป็นเหตุให้ชำระค่าอากรขาเข้าซึ่ง พ.ร.บ. ศุลกากร พ.ศ. 2469 มิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะจึงต้องใช้อายุความทั่วไปเกี่ยวกับการเรียกเอาค่าภาษีอากรตามที่บัญญัติใน ป.พ.พ. มาตรา 167 เดิม (193/31 ที่แก้ไขใหม่) ว่าสิทธิเรียกร้องของรัฐบาลเพื่อเอาค่าภาษีอากรท่านกำหนดให้มีอายุความ 10 ปี ส่วนภาษีการค้าและภาษีบำรุงเทศบาลซึ่งถือเป็นภาษีการค้าด้วยนั้น ป. รัษฎากร มิได้บัญญัติเรื่องอายุความโดยเฉพาะจึงต้องบังคับตาม ป.พ.พ. มาตรา 167 เดิม (193/31 ที่แก้ไขใหม่) เช่นกัน คือมีอายุความ 10 ปี (คำพิพากษาฎีกาที่ 2002/2537)

แต่ถ้าเป็นสิทธิเรียกร้องของรัฐบาลเพื่อหนีอย่างอื่นให้บังคับตามบทบัญญัติในลักษณะนี้ (มาตรา 193/31 ตอนท้าย)

หมายความว่า ถ้าเป็นสิทธิเรียกร้องของรัฐบาลเพื่อหนีอย่างอื่นที่ไม่ใช่ค่าภาษีอากรให้ใช้กำหนดอายุความตามบทบัญญัติของกฎหมายในลักษณะนั้นๆ หรือบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บัญญัติไว้สำหรับหนีนั้นโดยเฉพาะ แต่ถ้าไม่มีกฎหมายใดบัญญัติกำหนดอายุความไว้โดยเฉพาะดังกล่าว ก็ต้องใช้บังคับบทบัญญัติว่าด้วยอายุความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะ 6 นี้บังคับ

2.3.2 กรณีสิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นโดยคำพิพากษาของศาลที่ถึงที่สุดหรือโดยสัญญาประนีประนอมยอมความ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/32 บัญญัติว่า

“สิทธิเรียกร้องที่เกิดขึ้นโดยคำพิพากษาของศาลที่ถึงที่สุดหรือโดยสัญญาประนีประนอมยอมความ ให้มีกำหนดอายุความสิบปี ทั้งนี้ ไม่ว่าสิทธิเรียกร้องเดิมจะมีกำหนดอายุความเท่าใด”

สิทธิเรียกร้องซึ่งเดิมจะมีกำหนดอายุความเท่าใดก็ตาม หากต่อมาในภายหลัง

(1) มีการฟ้องคดีตามสิทธิเรียกร้องนั้นแล้วศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด ให้บังคับตามสิทธิเรียกร้องนั้น หรือ

(2) คู่กรณีตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันให้บังคับตามสิทธิ เรียกร้องนั้น

เช่นนี้ มาตรา 193/32 บัญญัติให้สิทธิเรียกร้องตาม (1) หรือ (2) นั้นมีกำหนด อายุความ 10 ปี

ตัวอย่าง

(1) ก. ประกอบการค้าหุปลาฉลาม โดยทำหุปลาฉลามส่งขายตามภัตตาคารทั่วไปเป็นปกติธุระ ก. ส่งหุปลาฉลามขายให้แก่ภัตตาคารแห่งหนึ่ง สิทธิเรียกร้องเงินราคาหุปลาฉลามดังกล่าวมีกำหนดอายุความ 2 ปี ตามมาตรา 165 (1) (ปัจจุบันมาตรา 193/34 (1)) แต่ภัตตาคารแห่งนั้นไม่ชำระเงินราคาหุปลาฉลามให้แก่ ก. ก. จึงฟ้องคดีต่อศาล ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ภัตตาคารแห่งนั้นชำระเงินราคาหุปลาฉลามให้แก่ ก. เช่นนี้สิทธิเรียกร้องเงินราคาหุปลาฉลามอันตั้งหลักฐานขึ้นโดยคำพิพากษาชั้นที่สุดของศาลดังกล่าวมีกำหนดอายุความ 10 ปี (คำพิพากษาฎีกาที่ 724/2509)

(2) โจทก์จำเลยทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันเพื่อให้โจทก์มีสิทธิเก็บกินในที่ดินของจำเลย ย่อมเป็นการทำนิติกรรมที่ก่อให้เกิดบุคคลสิทธิแก่โจทก์ในอันที่จะเรียกร้องให้จำเลยไปจดทะเบียนสิทธิเก็บกินให้เป็นทรัพย์สินอันบริบูรณ์ตามกฎหมายได้ตราบเท่าที่จำเลยยังมีได้โอนที่ดินให้แก่บุคคลอื่น และสิทธิเรียกร้องอันตั้งหลักฐานขึ้นโดยประนีประนอมยอมความเช่นนี้มีกำหนดอายุความ 10 ปี (คำพิพากษาฎีกาที่ 679/2514 (ประชุมใหญ่))

บทที่ 2 การเริ่มนับอายุความ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติหลักเกณฑ์เรื่อง การเริ่มนับอายุความไว้ในบรรพ 1 ในมาตรา 193/12 และ 193/13 ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไป นอกจากนี้ในบรรพอื่นๆ ซึ่งได้กำหนดอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องประเภทใดไว้โดยเฉพาะ ก็ได้บัญญัติหลักเกณฑ์การเริ่มนับอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องประเภทนั้นไว้ด้วย

ดังนั้น ในการศึกษาหลักเกณฑ์เรื่องการเริ่มนับอายุความ จึงแยกพิจารณาเป็น 3 ตอน คือ

1. การเริ่มนับอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องทั่วไป
2. การเริ่มนับอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องที่ต้องมีการทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อน
3. การเริ่มนับอายุความซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษเฉพาะเรื่อง

อนึ่ง มีข้อสังเกต ในเบื้องต้นว่า อายุความเป็นระยะเวลาอย่างหนึ่ง ดังนั้น การนับอายุความจึงต้องอยู่ในบังคับของบทบัญญัติว่าด้วยระยะเวลาด้วย เช่น มาตรา 193/3, 193/5, 193/6 ฯลฯ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1871/2534)

ตอนที่ 1

การเริ่มนับอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องทั่วไป

มาตรา 193/12 บัญญัติว่า

“อายุความให้เริ่มนับแต่ขณะที่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไป ถ้าเป็นสิทธิเรียกร้องให้งดเว้นกระทำการอย่างใด ให้เริ่มนับแต่เวลาแรกที่ฝ่าฝืนกระทำการนั้น”

การเริ่มนับอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องทั่วไปตามมาตรา 193/12 นี้แยกออกได้เป็น 2 กรณี คือ

1. กรณีเป็นสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง

กฎหมายให้เริ่มนับอายุความตั้งแต่ขณะที่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไป ซึ่งหมายความว่า เจ้าหนี้สามารถบังคับตามสิทธิเรียกร้องได้ตั้งแต่เมื่อใด อายุความก็เริ่มต้นนับตั้งแต่นั้น กล่าวคือ

1.1 สิทธิเรียกร้องอันเกิดจากนิติกรรมซึ่งมีกำหนดเวลาชำระหนี้

ในกรณีที่นิติกรรมมีกำหนดเวลาชำระหนี้แน่นอน เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามนิติกรรมนั้นได้ตั้งแต่เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้ อายุความจึงเริ่มต้นนับตั้งแต่วันถึงกำหนดชำระหนี้ (โดยเริ่มนับหนึ่งในวันรุ่งขึ้น ตามหลักเกณฑ์การคำนวณระยะเวลา (ป.พ.พ. มาตรา 193/3 วรรคสอง))

ตัวอย่าง

(1) ก. กู้เงิน ข. ไป 20,000 บาท กำหนดใช้คืนภายใน 1 ปีนับตั้งแต่วันที่ทำสัญญา อายุความฟ้องร้องบังคับตามสิทธิเรียกร้องของ ข. ในกรณีนี้เริ่มนับตั้งแต่วันครบกำหนด 1 ปีนับแต่วันทำสัญญา (โดยเริ่มนับหนึ่งในวันรุ่งขึ้น)

(2) สัญญาซื้อขายที่ดินมีข้อตกลงว่าจะชำระราคาและโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินเมื่อโฉนดพ้นจากการอายัด ดังนั้น สิทธิเรียกร้องตามสัญญาซื้อขายนี้เริ่มนับอายุความตั้งแต่เมื่อมีการเพิกถอนการอายัดโฉนด (คำพิพากษาฎีกาที่ 1528/2511)

(3) สัญญาจ้างว่าความกำหนดไว้ว่า เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว จำเลยจะให้ค่าจ้างแก่โจทก์ สิทธิเรียกร้องของโจทก์จึงอาจเริ่มบังคับได้เมื่อคดีถึงที่สุด (คำพิพากษาฎีกาที่ 1838/2514)

1.2 สิทธิเรียกร้องอันเกิดจากนิติกรรมซึ่งไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้

ในกรณีที่นิติกรรมไม่มีกำหนดเวลาชำระหนี้แน่นอน เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามนิติกรรมนั้นได้โดยพลัน (ป.พ.พ. มาตรา 203) ในกรณีเช่นนี้อายุความเริ่มต้นนับตั้งแต่วันทำนิติกรรม (โดยเริ่มนับหนึ่งในวันรุ่งขึ้น ตามหลักเกณฑ์การคำนวณระยะเวลา ป.พ.พ. มาตรา 193/3 วรรคสอง)

ตัวอย่าง

(1) ก. กู้เงิน ข. ไป 20,000 บาท โดยมีได้กำหนดเวลาใช้เงินคืน และไม่ปรากฏพฤติการณ์ใดที่จะพึงอนุมานกำหนดเวลาใช้เงินคืนได้ ในกรณีเช่นนี้ ข. เจ้าหนี้ย่อมเรียกให้ ก. ลูกหนี้ใช้เงินคืนได้ตั้งแต่วันทำนิติกรรม (มาตรา 203) อายุความฟ้องร้องบังคับตามสิทธิเรียกร้องของ ข. ในกรณีนี้จึงเริ่มนับตั้งแต่วันทำนิติกรรม (โดยเริ่มนับหนึ่งในวันรุ่งขึ้น)

(2) ผากทรัพย์โดยไม่มีกำหนดเวลาคืน อายุความฟ้องเรียกทรัพย์ที่ผากคืนเริ่มนับตั้งแต่วันผากทรัพย์ ไม่ใช่ นับแต่วันทวงถามซึ่งผู้รับผากปฏิเสธ (คำพิพากษาฎีกาที่ 350/2476)

(3) สัญญาซื้อขายที่ดินมิได้กำหนดอายุความไว้โดยเฉพาะจึงมีอายุความ 10 ปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 164 เดิม การที่โจทก์ชำระเงินให้จำเลยในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2518 แล้วโจทก์จำเลยตกลงกันว่าส่วนที่เหลือจะชำระในวันโอน โดยมีได้กำหนดเวลาวันโอนไว้ นั่น ถือได้ว่าเป็นข้อตกลงที่ไม่มีกำหนดระยะเวลา ซึ่งโจทก์อาจบังคับใช้สิทธิเรียกร้องได้นับแต่วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2518 เป็นต้นไป อันเป็นวันเริ่มนับอายุความตามมาตรา 169 เดิม (ปัจจุบัน คือ มาตรา 193/12) มิใช่เริ่มนับตั้งแต่วันที่ผิดนัดจนกว่าจะมีการบอกกล่าวก่อน เมื่อนับถึงวันฟ้องเกิน 10 ปีแล้ว คดีโจทก์จึงขาดอายุความ (คำพิพากษาฎีกาที่ 97/2537)

1.3 สิทธิเรียกร้องอันเกิดขึ้นในกรณีอื่น ๆ มิใช่เกิดจากนิติกรรม

ต้องพิจารณาเป็นเรื่องๆ ไปว่าเจ้าหนี้ยังบังคับตามสิทธิเรียกร้องได้ตั้งแต่เมื่อใด อายุความก็เริ่มต้นนับตั้งแต่นั้น เช่น

(1) ฟ้องเรียกค่าภาษีคืนจากรัฐบาลเพราะเจ้าพนักงานประเมินภาษีผิด อายุความเริ่มต้นนับตั้งแต่วันที่โจทก์ทราบว่าจะไม่ต้องเสียภาษีที่ประเมินผิดนั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 731/2480)

(2) ฟ้องเรียกทรัพย์สินที่จำนำค้ำ ต้องเริ่มนับอายุความตั้งแต่วันที่ผู้จำนำขอชำระหนี้ ถ้ายังไม่ขอชำระหนี้ ก็ยังไม่เริ่มนับอายุความ (คำพิพากษาฎีกาที่ 602/2490)

(3) เต็มผู้ซื้อที่ดินเข้าใจว่าเนื้อที่ขาดไปจากสัญญาซื้อขาย จึงฟ้องเรียกที่ดินที่ขาดไปให้ครบตามสัญญาหรือใช้ราคา ต่อเมื่อศาลอุทธรณ์ตัดสินแล้วจึงรู้ว่าเป็นเรื่องชำระราคาที่ดินเกินไป ดังนี้ เมื่อผู้ซื้อมาฟ้องเรียกเงินนั้นค้ำฐานลามมิควรได้ ต้องนับอายุความตั้งแต่วันศาลอุทธรณ์ตัดสิน ซึ่งเป็นวันที่รู้ว่าตนมีสิทธิเรียกเงินค้ำฐานลามมิควรได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 466/2492)

(4) ซื้อขายที่ดินกัน แต่ผู้ซื้อได้รับโอนและครอบครองที่ดินแปลงอื่นเช่นนี้ ผู้ซื้อยอมมีสิทธิฟ้องผู้ขายให้ปฏิบัติตามสัญญาได้ภายใน 10 ปีนับแต่วันจดทะเบียนการโอนและมอบที่ดิน มิใช่นับแต่วันที่ผู้ซื้อรู้ว่าโอนสลับแปลงกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 474/2511)

(5) สัญญาซื้อขายว่าจะชำระราคาและโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้เมื่อโฉนดพ้นจากการอายัด ดังนี้ สิทธิเรียกร้องตามสัญญาซื้อขายเริ่มนับแต่เมื่อมีการถอนอายัด (คำพิพากษาฎีกาที่ 1528/2511)

(6) โจทก์ฟ้องว่าจำเลยที่ 1 เป็นลูกจ้างโจทก์ มีหน้าที่ติดตามทวงถามลูกหนี้และผู้ค้ำประกันให้ชำระหนี้แต่ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ปล่อยปละละเลยจนคดีขาดอายุความทำให้โจทก์เสียหาย ขอให้บังคับจำเลยที่ 1 ชดใช้ค่าเสียหาย และให้จำเลยที่ 2 รับผิดชอบตามสัญญาค้ำประกัน เป็นกรณีที่โจทก์ฟ้องจำเลยที่ 1 ฐานผิดสัญญาจ้างแรงงานและเรียกค่าเสียหาย อายุความของสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายดังกล่าวเริ่มนับแต่ขณะที่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องนั้นเป็นต้นไป ศาลแรงงานกลางฟังข้อเท็จจริงว่าสิทธิเรียกร้องที่โจทก์มีต่อนาย ส. ขาดอายุความ ตั้งแต่วันที่ 5 กันยายน 2525 และสิทธิเรียกร้องที่มีต่อนาย ด. ขาดอายุความตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2524 โจทก์อาจบังคับสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายได้นับแต่วันที่นี้ แต่ละรายดังกล่าวขาดอายุความ โจทก์ฟ้องคดีนี้เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2536 เป็นเวลาเกิน 10 ปี คดีโจทก์จึงขาดอายุความ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1915/2537)

2. กรณีเป็นสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้หนึ่งวันกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง

กฎหมายให้เริ่มนับอายุความตั้งแต่วินาทีแรกที่ฝ่าฝืนกระทำการนั้น ซึ่งหมายความว่าในกรณีที่มีการทำนิติกรรมกำหนดให้ลูกหนี้หนึ่งวันกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หากต่อมาลูกหนี้ตามนิติกรรมนั้นกระทำการนั้นขึ้นอันเป็นการฝ่าฝืนข้อกำหนดในนิติกรรม เจ้าหนี้ตามนิติกรรมนั้นย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้หนึ่งวันตามนิติกรรมปฏิบัติตามสัญญา คือ สิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ตาม

นิติกรรมงดเว้นกระทำการนั้นๆ สิทธิเรียกร้องดังกล่าวนี้ กฎหมายให้เริ่มนับอายุความตั้งแต่เวลาแรกที่ (ลูกหนี้ตามนิติกรรม) ผ่าฝืนกระทำการนั้น

ตัวอย่าง

ก. จ้าง ข. ทำงานในร้านเครื่องพิมพ์ดีดของ ก. โดยมีสัญญากันว่าเมื่อ ข. ออกจากร้านของ ก. ไปแล้ว ห้ามมิให้ ข. ไปทำการเป็นช่างซ่อมเครื่องพิมพ์ดีดในร้านอื่นในกรุงเทพฯ ต่อมาปรากฏว่า ข. ผิดสัญญาไปทำการเป็นช่างซ่อมเครื่องพิมพ์ดีดร้านอื่นในกรุงเทพฯ ดังนั้นอายุความในการที่ ก. จะฟ้องร้องบังคับให้ ข. งดเว้นการตามสัญญายอมเริ่มต้นนับตั้งแต่เวลาที่ ข. ไปทำการเป็นช่างซ่อมเครื่องพิมพ์ดีดในร้านอื่นในกรุงเทพฯ

ตอนที่ 2

การเริ่มนับอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องที่ต้องมีการทวงถามให้ชำระหนี้ก่อน

มาตรา 193/13 บัญญัติว่า

“สิทธิเรียกร้องที่เจ้าหนี้ยังไม่อาจบังคับได้จนกว่าจะได้ทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนให้เริ่มนับอายุความตั้งแต่เวลาที่อาจทวงถามได้เป็นต้นไป แต่ถ้าลูกหนี้ยังไม่ต้องชำระหนี้จนกว่าระยะเวลาหนึ่งจะได้ล่วงพ้นไปแล้วนับแต่เวลาที่ได้ทวงถามนั้น ให้เริ่มนับอายุความตั้งแต่วันที่ระยะเวลาอันได้สิ้นสุดไปแล้ว”

หลักเกณฑ์การเริ่มนับอายุความมีมาตรา 193/12 เป็นหลักทั่วไปตามที่ได้อธิบายแล้วในตอนที่ 1 มาตรา 193/13 นี้เป็นบทขยายความออกมาอีก 2 กรณี กล่าวคือ

1. กรณีสิทธิเรียกร้องนั้นเจ้าหนี้ยังไม่อาจบังคับได้จนกว่าจะได้ทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อน

ในกรณีที่นิติกรรมอันก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องนั้นมีข้อกำหนดไว้ว่า ถ้าเจ้าหนี้ต้องการให้ลูกหนี้ชำระหนี้เมื่อใด เจ้าหนี้ต้องทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อน ตรานใดที่เจ้าหนี้ยังไม่ได้ทวงถามตรานั้นเจ้าหนี้ก็ยังไม่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้ จึงมีข้อพิจารณาว่าในกรณีเช่นนี้ควรให้เริ่มนับอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องดังกล่าวนี้ตั้งแต่เมื่อใด

หากกฎหมายบัญญัติให้การเริ่มนับอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องดังกล่าวนี้ตั้งแต่เวลาที่เจ้าหนี้ทวงถาม จะมีผลให้ลูกหนี้ต้องตกอยู่ใต้บังคับแห่งสิทธิเรียกร้องนั้นนานตลอดไปเท่าที่เจ้าหนี้ต้องการ เช่น ถ้าเจ้าหนี้อปล่อยให้เวลาล่วงพ้นไป 30 ปี 50 ปี ก็ยังไม่ทวงถาม การนับอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องนั้นก็ยังไมอาจเริ่มนับได้ อันจะเป็นการปล่อยให้ระยะเวลา

แห่งอายุความขึ้นอยู่กับความอำเภอใจของเจ้าหนี้ ซึ่งกฎหมายย่อมไม่ประสงค์เช่นนั้น (ดู ป.พ.พ. มาตรา 193/9)

ในกรณีดังกล่าวนี้ มาตรา 193/13 ตอนต้นจึงบัญญัติให้เริ่มนับอายุความตั้งแต่วเวลาแรกที่ (เจ้าหนี้) อาจทวงถามได้เป็นต้นไป มิใช่ให้เริ่มนับตั้งแต่วเวลาแรกที่เจ้าหนี้ทวงถาม

ตัวอย่าง

(1) ก. กู้เงิน ข. ไป 20,000 บาท โดยมีได้กำหนดเวลาใช้เงินคืน แต่มีข้อตกลงกันว่า ข. จะเรียกให้ ก. ชำระเงินคืนได้ต่อเมื่อ ข. ทวงถามก่อน กรณีเช่นนี้กฎหมายให้เริ่มนับอายุความตั้งแต่วเวลาแรกที่อาจทวงถามได้เป็นต้นไป ซึ่งจะเห็นได้ว่าเวลาแรกที่ ข. อาจทวงถามได้ก็คือวันทำสัญญากู้นั่นเอง ดังนั้น อายุความจึงเริ่มนับตั้งแต่วันทำสัญญา (โดยเริ่มนับหนึ่งในวันรุ่งขึ้น ตามหลักเกณฑ์การคำนวณระยะเวลา)

(2) ก. กู้เงิน ข. ไป 20,000 บาท โดยมีข้อกำหนดเกี่ยวกับเวลาใช้เงินคืนว่าเมื่อครบ 1 ปีนับแต่วันทำสัญญาแล้ว ข. จึงจะมีสิทธิเรียกให้ ก. ชำระเงินคืนโดย ข. ต้องทวงถามก่อน กรณีเช่นนี้กฎหมายให้เริ่มนับอายุความตั้งแต่วเวลาแรกที่อาจทวงถามได้เป็นต้นไป ในกรณีตามตัวอย่างนี้เวลาแรกที่ ข. อาจทวงถามได้ คือ วันครบกำหนด 1 ปี นับแต่วันทำสัญญา ดังนั้น อายุความจึงเริ่มนับตั้งแต่วันครบ 1 ปี นับแต่วันทำสัญญา (โดยเริ่มนับหนึ่งในวันรุ่งขึ้น ตามหลักเกณฑ์การคำนวณระยะเวลา)

2. กรณีสิทธิเรียกร้องนั้นเจ้าหนี้ยังไม่อาจบังคับได้จนกว่าระยะเวลาหนึ่งจะได้ล่วงพ้นไปแล้วนับแต่วเวลาที่ได้ทวงถาม

กรณีนี้เป็นกรณีสืบเนื่องจากกรณีที่ 1 ข้างต้น กล่าวคือเป็นกรณีที่นิติกรรมอันก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องนั้นมีข้อกำหนดไว้ว่า ถ้าเจ้าหนี้ต้องการให้ลูกหนี้ชำระหนี้เมื่อใด เจ้าหนี้ต้องทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อน โดยในคำบอกกล่าวทวงถามนั้นเจ้าหนี้ต้องให้เวลาแก่ลูกหนี้ช่วงระยะเวลาหนึ่งด้วย ซึ่งอาจเป็น 7 วัน 15 วัน 1 เดือน 1 ปี ฯลฯ แล้วแต่ตกลงกันได้

ในกรณีดังกล่าวนี้ มาตรา 193/13 ตอนท้ายบัญญัติว่า “ให้เริ่มนับอายุความตั้งแต่วระยะเวลานั้นได้สิ้นสุดไปแล้ว” แต่มีได้บัญญัติว่า “ระยะเวลานั้น” เริ่มนับตั้งแต่วเมื่อใด

มาตรา 193/13 ตอนท้ายนี้เป็นบทบัญญัติสืบเนื่องจากมาตรา 193/13 ตอนต้น โดยบัญญัติถึงกรณีที่นิติกรรมกำหนดไว้ว่าในคำบอกกล่าวทวงถามนั้นเจ้าหนี้ต้องให้เวลาแก่ลูกหนี้ช่วงระยะเวลาหนึ่งด้วย การตีความมาตรา 193/13 ตอนท้ายจึงต้องเป็นไปในแนวทางที่สืบเนื่องสอดคล้องกับมาตรา 193/13 ตอนต้นซึ่งบัญญัติไว้ชัดเจนอยู่แล้วว่าให้เริ่มนับอายุความตั้งแต่วเวลาแรกที่ (เจ้าหนี้) อาจทวงถามได้เป็นต้นไป มิใช่ให้เริ่มนับตั้งแต่วเวลาแรกที่เจ้าหนี้ทวงถาม

หากตีความว่า “ระยะเวลานั้น” เริ่มนับตั้งแต่เวลาแรกที่เจ้าหน้าที่ทวงถาม ก็จะต้องขัดกับ มาตรา 193/13 ตอนต้น และขัดกับหลักทั่วไปในเรื่องการเริ่มนับอายุความ (มาตรา 193/12) ตลอดจนหลักพื้นฐานของกฎหมายว่าด้วยอายุความซึ่งประสงค์ให้เจ้าหน้าที่ซึ่งต้องการใช้สิทธิเรียกร้องของตนใช้สิทธิเรียกร้องของตนเสียภายในระยะเวลาแห่งอายุความที่กฎหมายกำหนด (มาตรา 193/9) มิใช่ปล่อยให้ระยะเวลาแห่งอายุความขึ้นอยู่กับความอำเภอใจของเจ้าหน้าที่

ดังนั้น การตีความมาตรา 193/13 ตอนท้ายในแนวทางที่ถูกต้องจึงควรตีความว่า “ระยะเวลานั้น” เริ่มนับตั้งแต่เวลาแรกที่เจ้าหน้าที่อาจทวงถามได้ มิใช่เริ่มนับตั้งแต่เวลาแรกที่เจ้าหน้าที่ทวงถาม ผลก็คือ กรณีตามมาตรา 193/13 ตอนท้าย กฎหมายให้เริ่มนับอายุความตั้งแต่วะยะเวลานั้น (ระยะเวลาที่เจ้าหน้าที่ต้องให้แก่ลูกหนี้ในคำบอกกล่าวทวงถาม) ได้สิ้นสุดไปแล้วนับแต่เวลาแรกที่เจ้าหน้าที่อาจทวงถามได้เป็นต้นไป

ตัวอย่าง

(1) ก. กู้เงิน ข. ไป 20,000 บาทโดยมิได้กำหนดเวลาใช้เงินคืน แต่มีข้อตกลงกันว่า ข. จะเรียกให้ ก. ชำระเงินคืนได้ต่อเมื่อ ข. ทวงถามล่วงหน้า 1 เดือน เช่นนี้ อายุความเริ่มนับตั้งแต่วันครบกำหนด 1 เดือน นับแต่เวลาแรกที่ ข. เจ้าหน้าที่อาจทวงถามได้ ซึ่งก็คืออายุความเริ่มนับตั้งแต่วันครบกำหนด 1 เดือนนับแต่วันทำสัญญากู้กันเอง (โดยเริ่มนับหนึ่งในวันรุ่งขึ้น ตามหลักเกณฑ์การคำนวณระยะเวลา)

(2) ก. กู้เงิน ข. ไป 20,000 บาทโดยมีข้อตกลงกันว่าเมื่อครบ 1 ปีนับแต่วันทำสัญญา กู้แล้ว ข. จึงจะมีสิทธิเรียกให้ ก. ชำระเงินคืนโดย ข. ต้องทวงถามล่วงหน้า 1 เดือน เช่นนี้ อายุความเริ่มนับตั้งแต่วันครบกำหนด 1 เดือน นับแต่เวลาแรกที่ ข. เจ้าหน้าที่อาจทวงถามได้ ซึ่งก็คืออายุความเริ่มนับตั้งแต่วันครบกำหนด 1 เดือนหลังจากครบกำหนด 1 ปีแล้ว นับแต่วันทำสัญญากู้ (โดยเริ่มนับหนึ่งในวันรุ่งขึ้น ตามหลักเกณฑ์การคำนวณระยะเวลา)

ตอนที่ 3

การเริ่มนับอายุความซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษเฉพาะเรื่อง

นอกจากหลักเกณฑ์การเริ่มนับอายุความตามมาตรา 193/12 และ 193/13 แล้วประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนอื่นๆ ซึ่งได้กำหนดอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องใดไว้โดยเฉพาะ ก็ได้บัญญัติหลักเกณฑ์การเริ่มนับอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องเรื่องนั้นไว้ด้วย เช่น

มาตรา 176 วรรคสาม ห้ามมิให้ใช้สิทธิเรียกร้องอันเกิดแต่การกลับคืนสู่ฐานะเดิมตาม วรรคหนึ่งเมื่อพ้นหนึ่งปีนับแต่วันบอกล้างโมฆียะกรรม

มาตรา 419 ในเรื่องลาภมิควรได้นั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนดปีหนึ่งนับแต่ เวลาที่ฝ่ายผู้เสียหายรู้ว่าตนมีสิทธิเรียกคืน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่เวลาที่สิทธินั้นได้มีขึ้น

มาตรา 448 สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อ พ้นปีหนึ่งนับแต่วันที่ต้องเสียหายถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือ เมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันทำละเมิด

มาตรา 467 ในข้อรับผิดชอบเพื่อการที่ทรัพย์สินขาดตกบกพร่องหรือล้าจำนวนนั้น ท่านห้ามมิ ให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนดปีหนึ่งนับแต่เวลาส่งมอบ

มาตรา 563 คดีอันผู้ให้เช่าจะฟ้องผู้เช่าเกี่ยวแก่สัญญาเช่านั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้น กำหนดหกเดือนนับแต่วันส่งคืนทรัพย์สินที่เช่า

นอกจากนี้ยังมีมาตราอื่น ๆ อีก เช่น มาตรา 474, 481, 533, 601, 624, 649, 671, 794, 1001 ถึง 1005, 1170, 1754, 1755 ฯลฯ

บทที่ 3

อายุความสะดุดหยุดลง

อายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้แล้ว เมื่อเริ่มต้นนับแล้ว ย่อมนับเรื่อยไปจนครบกำหนด เมื่อพ้นกำหนดแล้ว เรียกว่าสิทธิเรียกร้องนั้นขาดอายุความ

อย่างไรก็ตาม ในระหว่างนับอายุความ ก่อนที่อายุความจะครบกำหนด หากมีเหตุอย่าง ใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เกิดขึ้น ย่อมมีผลให้อายุความที่อยู่ในระหว่างนับนั้นสะดุด หยุดลง

ในการศึกษาเรื่องอายุความสะดุดหยุดลง จะแยกพิจารณาเป็น 3 ตอน ดังนี้

1. เหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลง
2. ผลตามกฎหมายในเมื่ออายุความสะดุดหยุดลง
3. กรณีไม่นับว่าเป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดลง

ตอนที่ 1

เหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/14 บัญญัติว่า

“อายุความย่อมสะดุดหยุดลงในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ลูกหนี้รับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ตามสิทธิเรียกร้องโดยทำเป็นหนังสือรับสภาพหนี้ให้ชำระหนี้ให้บางส่วน ชำระดอกเบี้ย ให้ประกัน หรือกระทำการใดๆ อันปราศจากข้อสงสัยแสดงให้เห็นเป็นปริยายว่ายอมรับสภาพหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง

(2) เจ้าหนี้ได้ฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้องหรือเพื่อให้ชำระหนี้

(3) เจ้าหนี้ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

(4) เจ้าหนี้ได้มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการพิจารณา

(5) เจ้าหนี้ได้กระทำการอื่นใดอันมีผลเป็นอย่างเดียวกันกับการฟ้องคดี”

เหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลงมี 2 กรณีใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้

1. ลูกหนี้รับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง
2. เจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้อง

1. ลูกหนี้รับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง

มาตรา 193/14 ใช้ถ้อยคำว่า “ลูกหนี้รับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง” ซึ่งหมายความว่า เหตุการณ์หรือการกระทำตามมาตรา 193/14 นี้ต้องเป็นการกระทำของลูกหนี้ต่อเจ้าหนี้หรือผู้แทนของเจ้าหนี้ จึงจะมีผลให้อายุความสะดุดหยุดลง ถ้าเป็นการกระทำของลูกหนี้ต่อบุคคลอื่นซึ่งมิใช่เจ้าหนี้หรือผู้แทนของเจ้าหนี้ไม่มีผลให้อายุความสะดุดหยุดลง เช่น ลูกหนี้ให้การต่อปลัดอำเภอในกรณีที่ลูกหนี้ถูกสอบสวน หรือลูกหนี้เบิกความเป็นพยานในศาลในคดีเรื่องอื่น ไม่ถือว่าการให้การหรือคำเบิกความของลูกหนี้เป็นการรับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง (คำพิพากษาฎีกาที่ 752/2476)

การกระทำของลูกหนี้ซึ่งเป็นการรับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ตามสิทธิเรียกร้องตามมาตรา 193/14 แยกออกได้เป็น 3 กรณี ดังนี้

- 1.1 ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ให้แก่เจ้าหนี้
- 1.2 ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้บางส่วนหรือชำระดอกเบี้ยหรือให้ประกันแก่เจ้าหนี้
- 1.3 ลูกหนี้กระทำการใดๆ อันปราศจากข้อสงสัยแสดงให้เห็นเป็นปริยายว่า ยอมรับสภาพหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง

1.1 ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ให้แก่เจ้าหนี้

“หนังสือรับสภาพหนี้” คือ หนังสือที่ลูกหนี้ทำให้แก่เจ้าหนี้รับรองว่าตนเป็นหนี้อยู่จริง

ตัวอย่าง

ก. กู้เงิน ข. ไป 10,000 บาท เมื่อสิทธิเรียกร้องของ ข. ในอันที่จะเรียกร้องให้ ก. ชำระเงินต้นคืนใกล้จะขาดอายุความ 10 ปี ก. ได้ทำหนังสือให้แก่ ข. มีข้อความรับรองว่า ก. ได้กู้เงิน ข. ไป 10,000 บาทจริง ดังนั้นทำให้อายุความสะดุดหยุดลงในขณะนั้น และเริ่มต้นนับอายุความใหม่ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นไป

ในบางกรณีข้อความในหนังสือที่ลูกหนี้ทำให้แก่เจ้าหนี้ไม่ชัดเจนว่าลูกหนี้รับสภาพต่อเจ้าหนี้ตามสิทธิเรียกร้องหรือไม่ ก็ต้องพิจารณาเป็นรายๆ ไปว่า เป็นหนังสือรับสภาพหนี้หรือไม่

ตัวอย่าง

(1) ก. กู้เงิน ข. ไป 10,000 บาท เมื่อสิทธิเรียกร้องของ ข. ในอันที่จะเรียกร้องให้ ก. ชำระเงินต้นคืนใกล้จะขาดอายุความ 10 ปี ข. จึงส่งจดหมายทวงถามให้ ก. ชำระเงินคืน ก. ได้ส่งจดหมายตอบแก่ ข. ว่า ขอผิดผ่อนการชำระหนี้ออกไปอีก 6 เดือน เช่นนี้ ถือได้ว่าจดหมายขอผิดผ่อนการชำระหนี้เป็นหนังสือรับสภาพหนี้ มีผลให้อายุความสะดุดหยุดลง

(2) จำเลยทำหนังสือรับรองไว้มีใจความว่า จำเลยได้รักษาตัวที่โรงพยาบาลและโจทก์เป็นผู้ทำการผ่าตัด ค่าผ่าตัดตามบิลของโจทก์เป็นจำนวน 6,500 แฟรงค์ และในวันที่ 29 พฤษภาคม 2489 จำเลยได้ใช้หนี้แก่โจทก์ไปแล้ว 650 แฟรงค์ ดังนั้นถือว่าจำเลยได้รับสภาพหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 172 แล้ว (ปัจจุบันมาตรา 193/14) (คำพิพากษาฎีกาที่ 948/2495)

(3) จำเลยแจ้งความต่อตำรวจโดยประมาทเลินเล่อว่าโจทก์ทำผิดอาญา แล้วต่อมาจำเลยรับรองด้วยวาจาว่าจะพิจารณาค่าเสียหายให้ แต่ไม่แน่ว่าจำเลยจะให้ค่าเสียหายตามที่โจทก์เรียกร้อง ยังไม่เป็นการรับสภาพหนี้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 717/2497)

(4) เจ้าหนี้ส่งรายการหนี้ที่ค้างชำระไปยังลูกหนี้ ลูกหนี้บันทึกว่าจะบอกกับคนภายนอกให้จัดการชำระให้ เช่นนี้ เป็นการรับสภาพหนี้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 933/2497)

(5) หนังสือของจำเลยตอบหนังสือทวงหนี้ของโจทก์ ในหนังสือนั้นมิได้ปฏิเสธหนี้ แต่ขอตรวจหลักฐานให้แน่นอนก่อน ถ้าเป็นหนี้อยู่จริง ก็จะชำระให้ วินิจฉัยว่าเป็นหนังสือรับสภาพหนี้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 772/2505)

(6) เอกสารลูกหนี้มีถึงเจ้าหนี้ว่า “เพราะฉะนั้นเพื่อความสะดวกและถูกต้องในการชำระต้นเงินและดอกเบี้ยคืนคุณ ซึ่งบัดนี้ผมได้เตรียมไว้แล้วตามสมควร ผมขอเชิญคุณไปพบเพื่อคิดบัญชีเงินกู้ดังกล่าวให้ทราบจำนวนแน่นอน” และอีกฉบับหนึ่งมีว่า “ขอให้คุณคิดดอกเบี้ยเสียใหม่เป็นร้อยละ 2 ตามข้อตกลงที่แล่วมา ทั้งนี้เพื่อผมจะได้จัดการชำระหนี้ของคุณให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็วที่สุด” ดังนี้ ย่อมเป็นการรับสภาพหนี้ เพราะรับว่าเป็นหนี้ยู่จริง แม้จะมีข้อโต้แย้งในเรื่องจำนวนเงินไม่ตรงกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 293-294/2511)

(7) การที่จำเลยทำสัญญากับโจทก์ตกลงยอมผ่อนชำระสินจ้างที่ค้างชำระให้แก่โจทก์เป็นงวดๆ นั้น เป็นการรับสภาพหนี้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 853/2512)

(8) โจทก์ฟ้องว่าจำเลยผิดสัญญาจ้างแรงงานซึ่งไม่มีกฎหมายบัญญัติอายุความไว้เป็นอย่างอื่น จึงมีอายุความ 10 ปี ตาม ป.พ.พ. มาตรา 164 (ปัจจุบัน คือ มาตรา 193/14 (1)) วันที่ 6 กันยายน 2526 จำเลยได้ทำหนังสือรับรองความเสียหายให้แก่โจทก์ เป็นหนังสือรับสภาพหนี้ ทำให้อายุความสะดุดหยุดลง และเริ่มนับใหม่ตั้งแต่วันที่ 6 กันยายน 2526 ดังนั้น โจทก์ฟ้องคดีนี้เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2534 ยังไม่เกิน 10 ปี ฟ้องโจทก์จึงไม่ขาดอายุความ (คำพิพากษาฎีกาที่ 6145/2534)

(9) สิทธิเรียกร้องเอาสินจ้างในการก่อสร้าง ต้องเริ่มนับตั้งแต่วันที่มีการส่งมอบงานกันหาใช้นับแต่วันที่ทำงานเสร็จไม่

เมื่อโจทก์ผิดสัญญาส่งมอบงานล่าช้าถูกจำเลยปรับ ต่อมาภายหลังโจทก์ขอต่ออายุสัญญาจำเลยก็ขยายระยะเวลาและคินค่าปรับให้บางส่วนนั้น การคินค่าปรับไม่ใช่การชำระค่าจ้างให้โจทก์ตามสัญญา ถือไม่ได้ว่าจำเลยได้รับสภาพหนี้ต่อโจทก์ อายุความจึงไม่สะดุดหยุดลง (คำพิพากษาฎีกาที่ 962/2537)

กรณีตามตัวอย่างข้างต้นนี้ เป็นกรณีที่ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เองหรือเจ้าหนี้ทวงถามแล้วลูกหนี้เขียนหนังสือตอบเจ้าหนี้ว่ามีผลเป็นหนังสือรับสภาพหนี้

นอกจากนี้แล้วมีกรณีหนึ่งซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ในอันที่จะให้ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ให้กล่าวคือ ในมาตรา 193/16 ซึ่งบัญญัติว่า

“หนี้ใดซึ่งตามมูลแห่งหนี้นั้น เจ้าหนี้จะได้รับชำระหนี้เป็นคราวๆ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ให้ในเวลาใดเวลาหนึ่งก่อนอายุความครบบริบูรณ์ เพื่อเป็นหลักฐานว่าอายุความสะดุดหยุดลง”

กรณีตามมาตรา 193/16 นี้ หมายถึงมูลหนี้ที่มีอยู่เป็นกรณีที่เจ้าหนี้จะได้รับชำระหนี้ เป็นคราวๆ ไป เช่น เจ้าหนี้ยัดกลงให้ลูกหนี้ชำระเงินคืนเป็นงวดๆ โดยให้ชำระทุกวันที่ 5 ของเดือน ดังนี้ เป็นต้น

ตัวอย่าง

ก. กู้เงิน ข. ไป 10,000 บาท โดยตกลงกันว่าให้ ก. ผ่อนใช้คืนปีละ 1,000 บาท พร้อมทั้งดอกเบี้ยในแต่ละปีรวม 10 ปี ปรากฏว่าตั้งแต่กู้เงินไป 4 ปี 10 เดือนแล้ว ก. ไม่ได้นำเงินมา ผ่อนใช้ให้แก่ ข. เลย เช่นนี้ สิทธิเรียกร้องของ ข. จะขาดอายุความเมื่อครบ 5 ปีนับแต่วันกู้ (มาตรา 193/33)

ในกรณีดังกล่าวนี้ ข. มีสิทธิเรียกให้ ก. ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้เพื่อเป็นหลักฐาน ให้อายุความสะดุดหยุดลงได้ตามมาตรา 193/16

ซึ่งถ้าลูกหนี้ยอมทำให้ อายุความก็สะดุดหยุดลง แล้วเริ่มนับใหม่ตามมาตรา 193/14, 193/15, 193/33

แต่ถ้าลูกหนี้ไม่ยอมทำให้ เจ้าหนี้ก็ต้องใช้วิธีอื่น เช่น ฟ้องคดีหรือทำการอื่นใดอันนับว่ามีผลเป็นอย่างเดียวกันกับการฟ้องคดี ตามมาตรา 193/14 อายุความก็สะดุดหยุดลงเช่นเดียวกัน

1.2 ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้บางส่วนหรือชำระดอกเบี้ยหรือให้ประกันแก่เจ้าหนี้

ตัวอย่างกรณีลูกหนี้ชำระหนี้ ให้แก่เจ้าหนี้บางส่วน

ก. กู้เงิน ข. ไป 10,000 บาท ก่อนครบกำหนดอายุความ 10 ปี ก. นำเงินมาใช้คืนแก่ ข. 100 บาท เช่นนี้ มีผลให้อายุความสะดุดหยุดลงตั้งแต่วันใช้เงินบางส่วนนั้น และอายุความเริ่มต้นนับใหม่ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นไป (เทียบคำพิพากษาฎีกาที่ 940/2518)

ตัวอย่างกรณีลูกหนี้ชำระดอกเบี้ย

ก. กู้เงิน ข. ไป 10,000 บาท ก่อนครบกำหนดอายุความ 10 ปี ก. นำดอกเบี้ยเงินกู้้นั้นมาชำระแก่ ข. ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนก็ตาม ย่อมมีผลให้อายุความสะดุดหยุดลงตั้งแต่วันส่งดอกเบี้ยนั้น

การชำระดอกเบี้ยหรือการส่งดอกเบี้ย ไม่จำเป็นจะต้องเป็นการชำระหรือส่งด้วยเงินตราเสมอไป การกระทำอย่างอื่นแทนดอกเบี้ยที่ชำระด้วยเงินตรา ก็ย่อมกระทำได้ เช่น

จำเลยเป็นผู้รับมรดกของผู้กู้ยืมซึ่งถึงแก่กรรมไปแล้วให้โจทก์ผู้ให้กู้ทำนา ถือได้ว่าจำเลยได้ปฏิบัติชำระดอกเบี้ยให้แก่โจทก์ด้วยการให้ทำนาต่างดอกเบี้ย จึงเป็นการรับสภาพหนี้ด้วยการส่งดอกเบี้ยตามมาตรา 172 (ปัจจุบัน คือ มาตรา 193/14) เป็นเหตุให้อายุความสิทธิเรียกร้องสะดุดหยุดลง (คำพิพากษาฎีกาที่ 159/2513 (ประชุมใหญ่), 1324/2519)

ตัวอย่างกรณีลูกหนี้ให้ประกัน

ก. กู้เงิน ข. ไป 10,000 บาท เป็นเวลา 9 ปีเศษแล้ว ก. ไม่นำเงินต้นมาชำระ และไม่ส่งดอกเบี้ยเลย ข. จึงมีหนังสือทวงถามไปให้ ก. นำเงินต้นพร้อมทั้งดอกเบี้ยมาชำระ หากไม่ชำระภายในเวลาที่กำหนดให้ ข. ก็จะไปฟ้องร้องต่อศาล ก. จึงพา ค. มาทำสัญญาค้ำประกันหรือเอาโฉนดที่ดินมาทำสัญญาจำนองหรือเอาแหวนเพชรมาให้ ข. ยึดถือไว้เป็นการจำนำ เพื่อประกันการชำระหนี้ เช่นนี้ เรียกว่าลูกหนี้ได้ให้ประกันแก่เจ้าหนี้ เป็นการรับสภาพต่อเจ้าหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง ทำให้อายุความสะดุดหยุดลง

1.3 ลูกหนี้กระทำการใด ๆ อันปราศจากข้อสงสัยแสดงให้เห็นเป็นปริยายว่ายอมรับสภาพหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง

การกระทำของลูกหนี้ในกรณีนี้มีความหมายกว้าง ไม่จำกัดว่าต้องเป็นการกระทำอย่างใด แต่การกระทำนั้นที่จะมีผลให้อายุความสะดุดหยุดลงต้องเป็นการกระทำที่แสดงให้เห็นเป็นปริยายว่ายอมรับสภาพตามสิทธิเรียกร้องอย่างไม่มีข้อสงสัยเลย

ตัวอย่าง

(1) จำเลยซึ่งเป็นผู้รับมรดกพูดว่าจะโอนเรือนให้ตามสัญญาซื้อขายและจำเลยยังได้ยินยอมให้โจทก์ครอบครองเรือนพิพาทอีก วินิจฉัยว่าเป็นการรับสภาพตามสิทธิเรียกร้องต่อโจทก์ผู้เป็นเจ้าของ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 107/2481, 520/2494)

(2) มารดาจำเลยทำสัญญาขายนาให้โจทก์และได้รับชำระเงินบางส่วนแล้ว พร้อมกับมอบที่นาให้โจทก์ครอบครอง ต่อมามารดาจำเลยถึงแก่กรรมจำเลยกับพวกมาขอรับราคาทีนาจากโจทก์เพิ่มเติมและรับว่าจะปฏิบัติตามสัญญาขายที่ดินรายนี้ต่อไป วินิจฉัยว่าเป็นการรับสภาพหนี้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1192/2495)

(3) จำเลยสลักหลังเช็คให้โจทก์ เพื่อชำระเงินค่าซื้อเชื้อ ถือว่าได้กระทำการอันปราศจากเคลือบคลุมสงสัยตระหนักเป็นปริยายว่ายอมรับสภาพตามสิทธิเรียกร้องของโจทก์แล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 821/2514)

(4) โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยและเรียกค่าเสียหาย จำเลยได้นำค่าเช่าที่ค้างชำระมาวางศาลโดยยอมรับผิดชดใช้ให้โจทก์ แม้ศาลพิพากษายกฟ้องโจทก์และจำเลยรับเงินที่วางไว้ไปจากศาลแล้ว แต่การวางเงินของจำเลยถือได้ว่าเป็นการยอมรับสภาพตามสิทธิเรียกร้องในเงินจำนวนดังกล่าว อายุความสิทธิเรียกร้องในเงินจำนวนนี้ย่อมสะดุดหยุดลง และเริ่มนับใหม่เมื่อจำเลยรับเงินไปจากศาล (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1371/2516)

(5) เอกสารมีข้อความว่า ทำสัญญาว่าได้ค้างเงินค่าดอกเบี้อยู่ 60,000 บาท จะผ่อนส่งเดือนละ 10,000 บาท จนครบ หากเดือนใดไม่ชำระ ยอมให้คิดดอกเบี้อยู่ละ 1.25 บาท ตลอดไป แล้วลงชื่อผู้ให้สัญญา เช่นนี้ เป็นหนังสือรับสภาพหนี้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2725/2519)

(6) จำเลยซื้อเครื่องปรับอากาศไปจากโจทก์และค้างชำระราคาอยู่ต่อมาจำเลยมีหนังสือไปถึงโจทก์มีข้อความว่า “การเก็บบัญชีที่ค้างนั้นมีปัญหาเรื่องการติดตั้งเครื่องปรับอากาศล่าช้ามากทำให้ทางห้างฯ ต้องถูกปรับและเสียหาย กรรมการของห้างฯ ได้ส่งเรื่องให้ที่ปรึกษากำลังพิจารณาอยู่ ได้ผลประการใดจะเรียนให้ทราบต่อไป” หนังสือฉบับนี้เป็นการยอมรับว่าเป็นหนี้ยู่จริง มีข้อโต้แย้งเฉพาะการติดตั้งล่าช้าเท่านั้น ไม่มีข้อโต้แย้งว่าไม่เป็นหนี้หรือมีสิทธิไม่ต้องชำระหนี้ หนังสือนี้จึงเป็นหนังสือรับสภาพหนี้ทำให้อายุความสะดุดหยุดลง (คำพิพากษาฎีกาที่ 2786/2526)

(7) จำเลยทำสัญญาจะขายที่พิพาทให้โจทก์ เมื่อ พ.ศ. 2512 โจทก์ชำระราคาให้แล้วบางส่วน วันที่ 7 เมษายน 2518 โจทก์จำเลยไปยื่นคำขอรังวัดแบ่งแยกที่ดินด้วยกัน การที่จำเลยยื่นคำขอดังกล่าวก็เพื่อจะดำเนินการโอนที่พิพาทให้โจทก์ตามสัญญา ถือได้ว่าจำเลยทำการอันปราศจากเคลือบคลุมสงสัยตระหนักเป็นปริยายว่า จำเลยยอมรับสภาพตามสิทธิเรียกร้องของโจทก์ที่มีอยู่ต่อจำเลยตามสัญญาจะซื้อจะขายที่พิพาทแล้ว จึงเป็นการรับสภาพหนี้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 172 (ปัจจุบันคือมาตรา 193/14) ซึ่งมีผลให้อายุความในการฟ้องคดีของโจทก์สะดุดหยุดลง (คำพิพากษาฎีกาที่ 3443/2526)

(8) ผู้ปกครองทรัพย์มรดกบุตรรับรองว่า จะแบ่งทรัพย์มรดกให้โดยไม่ได้ทำเป็นหนังสือ ไม่ถือว่าเป็นการรับสภาพหนี้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1251/2480, 30/2481)

(9) เมื่อทำบัญชีศพผู้ตาย จำเลยถามโจทก์ว่าเมื่อใดจะแบ่งมรดก โจทก์ขอผิดว่าเอาไว้เผาศพผู้ตายก่อน ไม่ถือว่าเป็นการรับสภาพหนี้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 415/2495)

(10) การที่จำเลยขอผิดชำระหนี้ด้วยวาจาหรือยอมรับด้วยวาจาต่อหน้าผู้อื่นว่าเป็นหนี้โจทก์และจะชำระหนี้ให้แก่โจทก์นั้น ยังถือไม่ได้ว่าจำเลยได้รับสภาพหนี้ต่อเจ้าหน้าที่ด้วยกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันปราศจากเคลือบคลุมสงสัยตระหนักเป็นปริยายว่าจำเลยยอมรับสภาพตามสิทธิเรียกร้องของโจทก์อันจะเป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดลงตาม ป.พ.พ. มาตรา 172 (มาตรา 193/14) (คำพิพากษาฎีกาที่ 1006/2525)

(11) การที่จำเลยขอผิดชำระหนี้คำสินคำที่จำเลยค้างชำระโจทก์ด้วยวาจายังถือไม่ได้ว่าจำเลยได้รับสภาพหนี้ต่อเจ้าหน้าที่ด้วยการกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งอันปราศจากเคลือบคลุมสงสัยตระหนักเป็นปริยายว่าจำเลยยอมรับสภาพตามสิทธิเรียกร้องของโจทก์ อันจะเป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดลงตาม ป.พ.พ. มาตรา 172 (ปัจจุบันคือ มาตรา 193/14) (คำพิพากษาฎีกาที่ 539/2526)

(12) จำเลยร่วมกันสั่งซื้อและเป็นหนี้ค่าน้ำมันโจทก์ การที่จำเลยคนหนึ่งนำเช็คที่จำเลยอื่นส่งจ่ายผ่อนชำระหนี้แทนจำเลยอื่นด้วยชำระให้โจทก์นั้น ถือได้ว่าเป็นการกระทำอันปราศจากเคลือบคลุมสงสัยตระหนักเป็นปริยายว่ายอมรับสภาพตามสิทธิเรียกร้องของโจทก์ จึงเป็นการรับสภาพหนี้ เป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดลงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 172 (มาตรา 193/14 (1)) ย่อมมีผลผูกพันจำเลยอื่นด้วย (คำพิพากษาฎีกาที่ 588/2532)

2. เจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้อง

กรณีที่เจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้อง ในมาตรา 193/14 (2) - (5) ได้บัญญัติไว้ แยกออกเป็น 3 กรณี ดังนี้

- 2.1 เจ้าหนี้ได้ฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้องหรือเพื่อให้ชำระหนี้
- 2.2 เจ้าหนี้ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย
- 2.3 เจ้าหนี้ได้มอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการพิจารณา
- 2.4 เจ้าหนี้ได้กระทำการอื่นใดอันมีผลเป็นอย่างเดียวกันกับการฟ้องคดีแยกพิจารณาได้ ดังนี้

2.1 เจ้าหนี้ได้ฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้องหรือเพื่อให้ชำระหนี้

การฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้อง หมายถึง เจ้าหนี้ยังไม่เรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้เลยทีเดียว แต่เป็นการฟ้องขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งว่าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องจริง ซึ่งเมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งว่าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องจริงแล้ว เจ้าหนี้ก็จะได้ดำเนินการฟ้องคดีเรียกร้องให้ลูกหนี้ ชำระหนี้ต่อไปในภายหลัง

ตัวอย่าง

(1) โจทก์ฟ้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอนพินัยกรรมซึ่งยกที่นามรดกให้จำเลย เป็นการฟ้องเพื่อตั้งหลักฐานแห่งสิทธิเรียกร้องที่นารายนั้น โจทก์ฟ้องภายใน 1 ปี จึงทำให้อายุความมรดกสะดุดหยุดลง (คำพิพากษาฎีกาที่ 192/2485)

(2) การฟ้องคดีล้มละลายก็เป็นการฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้องด้วย ไม่ใช่เป็นเพียงการฟ้องเพื่อให้จัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ผู้ล้มละลายแต่อย่างเดียว จึงมีผลให้อายุความสะดุดหยุดลง (คำพิพากษาฎีกาที่ 803/2508, 1/2514)

(3) การฟ้องให้ผู้รับประกันภัยค่าจุนรับผิดมีอายุความ 2 ปี นับแต่วันเกิดวินาศภัยตาม ป.พ.พ. มาตรา 882 วรรคแรก หาใช้นำอายุความในมูลละเมิดตาม ป.พ.พ. มาตรา 448 มาใช้ไม่ได้

การยื่นคำร้องขอให้เรียกผู้รับประกันภัยเข้ามาเป็นจำเลยร่วม ถือได้ว่าเป็นการฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้องให้ผู้รับประกันภัยใช้ค่าทดแทนตาม ป.พ.พ. มาตรา 173 และ ป.วิ.พ. มาตรา 57 (3) (คำพิพากษาฎีกาที่ 2904/2535)

ส่วนการฟ้องคดีเพื่อให้ชำระหนี้ ก็คือการฟ้องคดีแพ่งตามธรรมดาทั่วไป คือ ฟ้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้นั่นเอง

ตัวอย่าง

(1) ก. ให้ ข. กู้เงินไป 10,000 บาท กำหนดชำระคืนภายในกำหนด 6 เดือน เมื่อครบกำหนดแล้ว ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ อายุความฟ้องเรียกเงินกู้คืนในกรณีนี้มีกำหนด 10 ปีนับแต่วันครบกำหนดชำระหนี้ เมื่อเจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องนั้นโดยฟ้องคดีเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ อายุความย่อมระงับสูญหาย

(2) คำฟ้องของบริษัทจำกัดซึ่งผู้ลงชื่อเป็นโจทก์ไม่มีอำนาจลงชื่อแทนบริษัท ก็เป็นเหมือนไม่มีบุคคลลงนามในฟ้อง เมื่อศาลยกฟ้องแล้ว บริษัทจึงทำคำฟ้องมายื่นใหม่โดยผู้มีอำนาจลงชื่อครบถ้วน การฟ้องคดีก่อนไม่ทำให้อายุความระงับสูญหาย (คำพิพากษาฎีกาที่ 566/2498 (ประชุมใหญ่))

2.2 เจ้าหนี้ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

เป็นการกระทำของเจ้าหนี้ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 กล่าวคือ เมื่อลูกหนี้ถูกฟ้องล้มละลายแล้วเจ้าหนี้ก็ยื่นคำขอรับชำระหนี้ตามสิทธิของตนตามพระราชบัญญัติล้มละลายดังกล่าว

2.3 เจ้าหนี้ได้มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการพิจารณา

คำว่า “อนุญาตตุลาการ” มาจากคำสองคำสนธิกัน คือ “อนุญาต” และ “ตุลาการ” การมอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการพิจารณา คือ การที่คู่กรณีซึ่งมีข้อพิพาทโต้แย้งกันมอบอำนาจให้คนกลางเป็นผู้ชี้ขาดตัดสินข้อพิพาทโต้แย้งนั้น¹

¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 210 บัญญัติว่า

“บรรดาคดีที่ทั้งปวงซึ่งอยู่ในระหว่างพิจารณาของศาลชั้นต้น คู่ความจะตกลงกันเสนอข้อพิพาทอันเกี่ยวกับประเด็นทั้งปวงหรือแต่ข้อใดข้อหนึ่ง ให้อนุญาตตุลาการคนเดียวหรือหลายคนเป็นผู้ชี้ขาดก็ได้ โดยยื่นคำขอร่วมกันกล่าวถึงข้อความแห่งข้อตกลงเช่นว่านั้นต่อศาล

ถ้าศาลเห็นว่าข้อตกลงนั้นไม่ผิดกฎหมาย ให้ศาลอนุญาตตามคำขอ นั้น”

บทบัญญัติเรื่องอนุญาตตุลาการนี้ บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 210 ถึงมาตรา 222

2.4 เจ้าหนี้ได้กระทำการอื่นใดอันมีผลเป็นอย่างเดียวกันกับการฟ้องคดี

นอกจากการกระทำใน 3 กรณีดังกล่าวข้างต้นแล้ว อาจมีกรณีอื่นๆ อีกก็ได้ ถ้าหากการกระทำนั้นเป็นการกระทำของเจ้าหนี้นับได้ว่ามีผลเป็นอย่างเดียวกันกับการฟ้องคดี เช่น การยื่นคำขอให้บังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง การร้องขอชดเชย (การร้องขอให้ศาลสั่งปล่อยทรัพย์สินที่ถูกยึด) การยื่นคำร้องขอเฉลี่ยทรัพย์สินที่เจ้าหนี้อื่นยึดไว้ ฯลฯ

ตัวอย่าง

(1) การที่โจทก์ดำเนินการบังคับคดียึดทรัพย์สินของจำเลยออกขายทอดตลาดเพื่อชำระหนี้ตามคำพิพากษา ถือได้ว่าเป็นการทำการอื่นใดอันนับว่ามีผลเป็นอย่างเดียวกันกับการฟ้องคดีเพื่อให้ใช้หนี้ตามที่เรียกร้อง ดังบัญญัติไว้ใน ป.พ.พ. มาตรา 173 (ปัจจุบันคือมาตรา 193/14) อายุความจึงสะดุดหยุดลง (คำพิพากษาฎีกาที่ 2278/2526)

(2) การที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แจ้งความเป็นหนังสือไปยังผู้ร้องให้ชำระหนี้ตามตัวสัญญาใช้เงินแก่ลูกหนี้ซึ่งถูกพิทักษ์ทรัพย์ตาม พ.ร.บ. ล้มละลายฯ มาตรา 119 วรรคแรก เป็นการบังคับตามสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ซึ่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจทำได้ โดยไม่ต้องฟ้องคดีต่อศาล ถือว่าเป็นการทำการอื่นใดอันนับว่ามีผลเป็นอย่างเดียวกันกับการฟ้องคดี อันเป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดลงตาม ป.พ.พ. มาตรา 173 (ปัจจุบันคือมาตรา 193/14 (5)) โดยไม่ต้องรอให้มีการออกหนังสือแจ้งยืนยันหนี้ตาม พ.ร.บ. ล้มละลายฯ มาตรา 119 วรรคสอง เสียก่อน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1871/2534)

ตอนที่ 2

ผลตามกฎหมายในเมื่ออายุความสะดุดหยุดลง

ในระหว่างนับอายุความฟ้องร้องบังคับตามสิทธิเรียกร้อง ก่อนที่อายุความจะครบกำหนด หากมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 193/14 เกิดขึ้น ย่อมมีผลให้อายุความนั้นสะดุดหยุดลง ซึ่งมีผลตามกฎหมาย ดังนี้

1. ระยะเวลาที่ล่วงไปก่อนนั้นไม่นับเข้าในอายุความ

ในระหว่างนับอายุความ ถ้ามีเหตุทำให้อายุความสะดุดหยุดลงเกิดขึ้นเมื่อใด ระยะเวลาแห่งอายุความที่ได้นับไว้แล้วเท่าใดก็ตามเป็นอันตัดทิ้งทั้งหมดกลับไปตั้งต้นใหม่ (คือ กลับไปอยู่ที่ 0) ตั้งแต่เมื่อนั้น ดังที่มาตรา 193/15 วรรคแรก บัญญัติไว้ว่า “เมื่ออายุความสะดุดหยุดลงแล้ว ระยะเวลาที่ล่วงไปก่อนนั้นไม่นับเข้าในอายุความ”

ตัวอย่าง

(1) ก. กู้เงิน ข. ไป 10,000 บาท เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2505 แต่ ก. ไม่เคยนำเงินมา ผ่อนชำระหรือส่งดอกเบี้ยให้แก่ ข. เลย ต่อมาเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2514 ก. นำเงินมา ผ่อนชำระให้ ข. 2,000 บาท ซึ่งมีผลให้อายุความสะดุดหยุดลงตามมาตรา 172 ดังนี้ ระยะเวลาแห่งอายุความที่ได้นับไว้แล้ว 9 ปี 11 เดือน เป็นอันตัดทิ้งทั้งหมด กลับไปตั้งต้นใหม่ตั้งแต่วันที่ ก. นำเงินมา ผ่อนชำระนั้น

(2) อายุความสะดุดหยุดลงตั้งแต่วันที่ 5 ตุลาคม 2504 ระยะเวลาที่ล่วงไปแล้ว คือ ตั้งแต่วันที่ค้างชำระจนถึงวันที่ 5 ตุลาคม 2504 จึงเป็นอายุความเดิมซึ่งล่วงไปแล้ว ไม่นับเข้าในอายุความใหม่ ถ้านับด้วยก็จะเป็นนับเวลาซ้อนกันไปกับอายุความเดิม อายุความที่ให้เริ่มนับใหม่ตามมาตรา 172 จึงเริ่มตั้งแต่วันที่ 6 ตุลาคม 2504 เป็นต้นไป (คำพิพากษาฎีกาที่ 940/2508)

2. การเริ่มนับอายุความใหม่

มาตรา 193/15 วรรคสอง บัญญัติว่า

“เมื่อเหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลงสิ้นสุดในเวลาใด ให้เริ่มนับอายุความใหม่ตั้งแต่นั้น”

“เหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลง” บางเหตุเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็สิ้นสุดลงในทันที เช่น ลูกหนี้นำเงินมา ผ่อนชำระ ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ฯลฯ แต่บางเหตุเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ดำเนินต่อไปเรื่อยๆ ยังไม่สิ้นสุดลง ซึ่งจะเป็นเหตุการณ์ใดย่อมแล้วแต่พฤติการณ์ในแต่ละเรื่องแต่ละกรณี

ตัวอย่าง

(1) การฟ้องเรียกค่าเสียหายอันเกี่ยวกับสัญญาเช่านั้น ต้องฟ้องภายในกำหนด 6 เดือน และแม้จะมีการรับสภาพหนี้กันทำให้อายุความสะดุดหยุดลงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 172 (ปัจจุบัน คือ มาตรา 193/14) ก็ตาม แต่เมื่อเริ่มนับใหม่ตามมาตรา 181 (ปัจจุบัน คือ มาตรา 193/15) ก็ต้องถืออายุความเดิม (คำพิพากษาฎีกาที่ 1896/2493)

(2) เมื่อจำเลยรับสภาพหนี้ ย่อมทำให้อายุความสะดุดหยุดลงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 172 (มาตรา 193/14) เมื่อเหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลงนั้น สิ้นสุดในเวลาใด การเริ่มต้นนับอายุความใหม่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 181 (ปัจจุบันคือมาตรา 193/15) ก็ต้องถืออายุความเดิม (คำพิพากษาฎีกาที่ 69/2507, 934/2507)

(3) การที่ทายาทของลูกหนี้ชำระดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหนี้ภายในกำหนดหนึ่งปีนับแต่ลูกหนี้ตาย ถือว่าเป็นการรับสภาพหนี้ทำให้อายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1754 สะดุดหยุดลง อายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ จึงต้องตั้งต้นนับใหม่ตามกำหนดอายุความแห่งมูลหนี้เดิม คือ ถ้าเป็นการกู้เงินก็มีอายุความ 10 ปี (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1156/2511)

(4) โจทก์ฝากเงินไว้กับเจ้ามรดก จำเลยในฐานะผู้จัดการมรดกและทายาทได้ชำระดอกเบี้ยให้โจทก์ ดังนี้ ถือว่าเป็นการรับสภาพหนี้ อายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1754 ที่ห้ามมิให้โจทก์ฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนด 1 ปีนับแต่เจ้ามรดกตายก็สะดุดหยุดลง อายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องของโจทก์จึงต้องตั้งต้นนับใหม่ตามอายุความแห่งมูลหนี้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2486-2487/2517)

(5) การผ่อนชำระหนี้ของจำเลยที่ 3 ผู้ค้ำประกันและอวัลตัวเงิน กระทำภายในกำหนด 1 ปี นับแต่จำเลยที่ 1 ลูกหนี้ถึงแก่กรรม จึงเป็นการรับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 193/14 เป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดลง ต้องเริ่มนับอายุความกันใหม่ตามอายุความแห่งมูลหนี้เดิมนับแต่เมื่อเหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลงนั้นสิ้นสุดลง

สัญญาเบิกเงินเกินบัญชีกฎหมายมิได้กำหนดไว้ว่ามีอายุความเท่าไรจึงถือตามกำหนดอายุความทั่วไป ตาม ป.พ.พ. มาตรา 193/30 คือมีกำหนด 10 ปี (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1401/2537)

ตอนที่ 3

กรณีที่ถูกกฎหมายถือว่าเป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดลง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/17 วรรคแรก บัญญัติว่า

“ในกรณีที่อายุความสะดุดหยุดลงเพราะเหตุตามมาตรา 193/14 (2) หากคดีนั้นได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกคำฟ้อง หรือคดีเสร็จไปโดยการจำหน่ายคดีเพราะเหตุถอนฟ้องหรือทิ้งฟ้องให้ถือว่าอายุความไม่เคยสะดุดหยุดลง”

และมาตรา 193/18 บัญญัติว่า

“ให้นำมาตรา 193/17 มาใช้บังคับแก่กรณีที่อายุความสะดุดหยุดลงเพราะเหตุตามมาตรา 193/14 (3) (4) และ (5) โดยอนุโลม”

บทบัญญัติในมาตรา 193/17 วรรคแรก และมาตรา 193/18 ดังกล่าว หมายความว่า ในกรณีที่เจ้าหนี้ฟ้องคดี ยื่นคำร้องขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการพิจารณาหรือกระทำการอื่นใดอันมีผลเป็นอย่างไรเกี่ยวกับการฟ้องคดีตามมาตรา 193/14 (2) (3) (4) และ (5) นั้น จะถือว่าเป็นเหตุทำให้อายุความสะดุดหยุดลงก็ต่อเมื่อเจ้าหนี้ชนะคดีหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเจ้าหนี้ได้รับผลสำเร็จตามที่สิทธิเรียกร้อง

แต่ถ้าเจ้าหนี้แพ้คดี ถูกศาลพิพากษายกฟ้องหรือถูกยกคำร้องหรือในที่สุดปรากฏว่าไม่ได้รับผลสำเร็จตามที่สิทธิเรียกร้องนั้น กฎหมาย (มาตรา 193/17 วรรคแรก และมาตรา 193/18) ถือว่าการกระทำของเจ้าหนี้ดังกล่าวไม่เป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดลง หรือเท่ากับกฎหมายถือว่าอายุความไม่เคยสะดุดหยุดลงเลยนั่นเอง

ตัวอย่าง

ก. กู้เงิน ข. ไป 20,000 บาท ก. ไม่ได้นำเงินมาใช้คืนแก่ ข. เลยเป็นเวลา 9 ปีแล้ว ข. จึงฟ้องคดีเรียกให้ ก. ใช้หนี้ คดีเสร็จเด็ดขาดภายในเวลา 6 เดือน โดยศาลตัดสินยกฟ้อง อ้างว่าหนังสือสัญญากู้ทำไม่ถูกต้องตามมาตรา 9

ดังนี้ กฎหมายถือว่าการฟ้องคดีนั้นไม่เป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดลงอายุความที่นับมาแต่ต้นจนถึงเวลาที่ศาลตัดสินเสร็จเด็ดขาดเป็นเวลา 9 ปี 6 เดือน จึงไม่สะดุดหยุดลงเลยหากมีทางที่ ข. เจ้าหนี้จะฟ้องร้อง ก. ลูกหนี้ได้โดยประการอื่น อันไม่ขัดต่อหลักเรื่องฟ้องซ้ำ ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 148 ข. เจ้าหนี้ก็ต้องฟ้องร้องเสียภายในเวลาที่เหลืออยู่อีกเพียง 6 เดือน พ้นจากนั้นไปเป็นอันขาดอายุความ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1046/2497, 566/2498)

บทที่ 4

ผลแห่งการที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความ

การนับอายุความฟ้องร้องบังคับตามสิทธิเรียกร้องนั้น ถ้าไม่มีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 193/14 มากระทบกระเทือนให้อายุความสะดุดหยุดลงแล้ว อายุความก็ย่อมนับเรื่อยไปจนกระทั่งครบกำหนดทำให้สิทธิเรียกร้องนั้นตกเป็นอันขาดอายุความ

การที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความ มิได้มีผลถึงกับว่าสิทธิเรียกร้องนั้นระงับหรือดับสูญไปเลย สิทธิเรียกร้องนั้นยังคงมีอยู่เป็นอยู่ตามเดิม แต่เมื่อสิทธิเรียกร้องนั้นตกเป็นอันขาดอายุความ กฎหมายบัญญัติให้มีผลดังนี้

1. ลูกหนี้มีสิทธิปฏิเสธการชำระหนี้ได้ ดังที่มาตรา 193/10 บัญญัติไว้ว่า

“สิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความ ลูกหนี้มีสิทธิที่จะปฏิเสธการชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องนั้นได้”

เมื่อสิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้ว ถ้าเจ้าหนี้มาทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ฝ่ายลูกหนี้ชอบที่จะอ้างข้อที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้วขึ้นปฏิเสธการชำระหนี้ได้ตามมาตรา 193/10 นี้

และเมื่อลูกหนี้ปฏิเสธการชำระหนี้ดังกล่าวนี้แล้ว ถ้าเจ้าหนี้นำสิทธิเรียกร้องนี้ไปฟ้องร้องต่อศาล ลูกหนี้ก็ชอบที่จะอ้างข้อที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้วขึ้นเป็นข้อต่อสู้ได้ตามมาตรา 193/9, 193/29

ทั้งนี้ ลูกหนี้อ้างผลของการที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความย้อนหลังไปได้จนถึงวันที่เริ่มนับอายุความ (มาตรา 193/25)

2. ถ้าลูกหนี้ชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องซึ่งขาดอายุความแล้ว หรือลูกหนี้รับสภาพความรับผิดชอบโดยทำหลักฐานเป็นหนังสือหรือโดยการให้ประกัน ลูกหนี้จะเรียกคืนหรือถอนคืนไม่ได้

มาตรา 193/28 บัญญัติว่า

“การชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องซึ่งขาดอายุความแล้วนั้นไม่ว่ามากน้อยเพียงใดจะเรียกคืนไม่ได้ แม้ว่าผู้ชำระหนี้จะไม่รู้ว่าสิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้วก็ตาม

บทบัญญัติในวรรคหนึ่ง ให้ใช้บังคับแก่การที่ลูกหนี้รับสภาพความรับผิดชอบโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือโดยการให้ประกันด้วย แต่จะอ้างความข้อนี้ขึ้นเป็นโทษแก่ผู้ค้ำประกันเดิมไม่ได้”

เนื่องจากสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความมิได้ถึงกับระงับหรือดับสูญไปเลย สิทธิเรียกร้องนั้นยังคงมีอยู่ ดังนั้น ถ้าลูกหนี้ชำระหนี้หรือรับสภาพความรับผิดชอบโดยมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือให้ประกันสำหรับสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความแล้วไม่ว่าลูกหนี้กระทำไปโดยรู้หรือไม่รู้ว่าสิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้ว ลูกหนี้ก็จะเรียกคืนหรือถอนคืนไม่ได้

ตัวอย่าง

(1) ก. กู้ของ ข. ไป 20,000 บาท แต่ ก. ไม่ได้นำเงินมาชำระคืนแก่ ข. เลยจนครบ 10 ปี สิทธิเรียกร้องของ ข. จึงขาดอายุความ หลังจากนั้น ไม่ว่า ก. จะได้รับหรือไม่ว่าสิทธิเรียกร้องนั้นขาดอายุความแล้ว ก. ได้นำเงินมาชำระแก่ ข. ทั้งหมดหรือบางส่วนก็ตาม ก. จะเรียกเงินที่ตนได้ชำระแก่ ข. ไปนั้นกลับคืนไม่ได้

(2) จากตัวอย่าง (1) ข้างต้นนี้ สมมุติว่า หลังจากที่สิทธิเรียกร้องของ ข. ขาดอายุความแล้ว แทนที่ ก. จะนำเงินมาชำระแก่ ข. ก. ได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ เช่น

ก. ได้ทำหลักฐานเป็นหนังสือให้ไว้ กับ ข. รับว่า ก. ได้กู้เงิน ข ไป 20,000 บาท จริง และยังไม่ได้ชำระคืน

ก. ได้พา ค. มาทำสัญญาเป็นผู้ค้ำประกันการชำระหนี้รายนี้

ก. ได้เอาที่ดินมาจำนองเป็นประกันการชำระหนี้รายนี้

ก. ได้เอาแหวนเพชรมาให้ ข. ยึดถือไว้เป็นการจำนำเป็นประกันการชำระหนี้รายนี้
เช่นนี้ ก. จะถอนคืนการรับประกันความรับผิดชอบดังกล่าวหรือจะถอนคืนประกันไม่ได้

(3) ภายหลังจากที่เจ้ามรดกตายเกิน 1 ปีแล้ว ผู้ปกครองของผู้เยาว์ผู้รับมรดกได้ยินยอมตกลงปฏิบัติตามสัญญาจะขายที่ดินที่เจ้ามรดกได้ทำไว้เรียกได้ว่าเป็นการรับสภาพต่อเจ้าหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 188 วรรคท้าย (ปัจจุบัน คือ มาตรา 193/28 วรรคสอง) กรณีเช่นนี้ หากใช่เป็นการทำนิติกรรมขายที่ดินมรดกขึ้นใหม่อันจะต้องขออนุญาตศาลตามมาตรา 1546 ไม่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1838/2506)

(4) แม้สิทธิเรียกร้องของโจทก์จะขาดอายุความแล้ว แต่จำเลยผู้เป็นลูกหนี้ไม่ได้บอกปิดการชำระหนี้ กลับมีหนังสือถึงโจทก์ขอชำระหนี้ต่อไปทั้งได้ชำระหนี้ให้อีกบางส่วน โจทก์ก็ได้ตอบสนองรับไปแล้ว เช่นนี้ ถือได้ว่าเป็นการรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญาตามมาตรา 188 วรรคท้ายแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ปัจจุบันคือมาตรา 193/28 วรรคสอง) โจทก์ย่อมฟ้องให้จำเลยชำระหนี้ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1770/2517)

อนึ่ง มาตรา 193/28 วรรคสองตอนท้ายได้บัญญัติเป็นข้อยกเว้น ไว้ว่า “.....แต่จะอ้างความข้อนี้ขึ้นเป็นโทษแก่ผู้ค้ำประกันเดิมไม่ได้” ซึ่งหมายความว่า สำหรับผู้ค้ำประกันเดิม (คือผู้ค้ำประกันลูกหนี้ในมูลหนี้เดิมก่อน ที่อายุความครบกำหนด) มีสิทธิยกเอาการที่หนี้ขาดอายุความขึ้นต่อสู้เจ้าหนี้ได้

ตัวอย่าง

ก. กู้เงิน ข. ไป 20,000 บาท และ ก. ได้พา ค. มาทำสัญญาเป็นผู้ค้ำประกันการชำระหนี้รายนี้ ก. ไม่ได้นำเงินมาชำระคืนแก่ ข. เลยจนครบ 10 ปี สิทธิเรียกร้องของ ข. จึงขาดอายุความไปแล้ว หลังจากนั้น ก. ได้พา ง. มาทำสัญญาเป็นผู้ค้ำประกันหนี้รายนี้อีก เช่นนี้การค้ำประกันของ ง. นี้ใช้บังคับได้ เจ้าหนี้สามารถบังคับตามสัญญาค้ำประกันรายหลังนี้ได้ แต่เจ้าหนี้จะบังคับตามสัญญาค้ำประกันรายแรกคือสัญญาที่ ค. เป็นผู้ค้ำประกันไม่ได้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ค. ยกอายุความขึ้นต่อสู ข. ซึ่งเป็นเจ้าหนี้ได้ตามมาตรา 193/28 วรรคสองตอนท้าย

3. สิทธิเรียกร้องในส่วนที่เป็นประธานขาดอายุความแล้ว สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ในส่วนที่เป็นอุปกรณณ์ก็ขาดอายุความด้วย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/26 บัญญัติว่า

“เมื่อสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานขาดอายุความให้สิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นอุปกรณณ์นั้นขาดอายุความด้วย แม้ว่าอายุความของสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นอุปกรณณ์นั้นจะยังไม่ครบกำหนดก็ตาม”

ในบางกรณีสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้แยกออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นประธานและส่วนที่เป็นอุปกรณณ์ เช่น

การกู้ยืมเงินกันโดยมีดอกเบี้ยไม่เกินอัตราที่กฎหมายกำหนด แยกออกได้เป็นสิทธิเรียกร้องให้ชำระเงินต้น และสิทธิเรียกร้องให้ชำระดอกเบี้ย

การทำสัญญากันโดยมีกำหนดเบี้ยปรับ แยกออกได้เป็นสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ตามสัญญา และสิทธิเรียกร้องในเบี้ยปรับ

“สิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นอุปกรณณ์” เป็นสิทธิที่ต้องอาศัยสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธาน กล่าวคือ เกิดขึ้นได้และมีอยู่ก็เพื่อประโยชน์แก่สิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธาน ดังนั้น เมื่อสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานขาดอายุความ จึงมีผลกระทบกระเทือนถึงสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นอุปกรณณ์ให้ขาดอายุความตามกันไปด้วย ถึงแม้ว่าอายุความอันพึงใช้เฉพาะแก่สิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นอุปกรณณ์นั้นยังไม่ครบกำหนดก็ตาม

ตัวอย่าง

ก. กู้เงิน ข. ไป 20,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี ปรากฏว่า ก. ไม่ได้นำเงินมาชำระแก่ ข. เลย ไม่ว่าเงินต้นหรือดอกเบี้ย

ในกรณีเช่นนี้ สิทธิเรียกร้องของ ข. ในอันที่จะเรียกให้ ก. ชำระหนี้แยกออกได้เป็น 2 ส่วน คือ สิทธิเรียกร้องให้ ก. ชำระหนี้เงินต้น (อายุความ 10 ปี นับแต่วันถึงกำหนดชำระคืน) และสิทธิเรียกร้องให้ ก. ชำระหนี้ดอกเบี้ย (อายุความ 5 ปี นับแต่วันถึงกำหนดชำระดอกเบี้ยแต่ละงวด)

เมื่อเวลาผ่านไปครบ 10 ปี สิทธิเรียกร้องของ ข. ในอันที่จะเรียกให้ ก. ชำระหนี้ใช้เงินต้นอันเป็นสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานจึงขาดอายุความและมีผลให้สิทธิเรียกร้องของ ข. ในอันที่จะเรียกให้ ก. ชำระหนี้ดอกเบี้ยอันเป็นสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นอุปกรณ์ตกเป็นอันขาดอายุความไปด้วย ถึงแม้ว่าดอกเบี้ยที่ค้างส่งในงวดหลังๆ ยังไม่ขาดอายุความ 5 ปี ตามมาตรา 193/33 (1) ก็ตาม

4. สิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความไม่กระทบกระเทือนถึงเจ้าหนี้ผู้ทรงบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินที่ได้ยึดถือไว้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/27 บัญญัติว่า

“ผู้รับจำนอง ผู้รับจำนำ ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วง หรือผู้ทรงบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้อันตนได้ยึดถือไว้ ยังคงมีสิทธิบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนอง จำนำ หรือที่ได้ยึดถือไว้ แม้ว่าสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานจะขาดอายุความแล้วก็ตาม แต่จะใช้สิทธินั้นบังคับให้ชำระดอกเบี้ยที่ค้างย้อนหลังเกินห้าปีขึ้นไปไม่ได้”

กำหนดอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ลักษณะ 6 นี้ เป็นกำหนดอายุความฟ้องร้องบังคับตามสิทธิเรียกร้องเท่านั้น แต่สิทธิในจำนอง สิทธิในจำนำ สิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินและบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินอันตนได้ยึดถือไว้ มีลักษณะเป็นทรัพย์สิน¹ มิใช่สิทธิเรียกร้อง ดังนั้น กำหนดอายุความฟ้องร้องบังคับตามสิทธิเรียกร้องจึงไม่มีผลกระทบกระเทือนถึงทรัพย์สินดังกล่าวนี้

กล่าวคือ ถึงแม้สิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้ว เจ้าหนี้ผู้รับจำนอง เจ้าหนี้ผู้รับจำนำ เจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วง หรือเจ้าหนี้ผู้มิบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินอันตนได้ยึดถือไว้ก็ยังคงใช้สิทธิบังคับจากทรัพย์สินที่จำนอง จำนำหรือยึดถือไว้ได้ (มาตรา 193/27 ตอนต้น)

แต่สิทธิของเจ้าหนี้ในอันที่จะเรียกเอาดอกเบี้ยจากลูกหนี้เป็นสิทธิเรียกร้อง จึงอยู่ในบังคับแห่งกำหนดอายุความฟ้องร้องบังคับตามสิทธิเรียกร้องซึ่งมาตรา 193/33 (1) กำหนดอายุความไว้ 5 ปี มาตรา 193/27 ตอนท้ายจึงบัญญัติซ้ำให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นว่า ถ้าเจ้าหนี้ใช้สิทธิบังคับจากทรัพย์สินที่จำนอง จำนำหรือยึดถือไว้แล้ว ห้ามมิให้เจ้าหนี้คิดเอาดอกเบี้ยที่ค้างกว่า 5

¹ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, อ้างแล้ว, หน้า 346

ปีขึ้นไป

ตัวอย่าง

ก. กู้เงิน ข. ไป 20,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี โดย ก. ได้เอาที่ดินมาจำนองเป็นประกันการชำระหนี้ด้วย ปรากฏว่า ก. ไม่ได้นำเงินมาชำระแก่ ข. เลยทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย จนครบกำหนด 10 ปี สิทธิเรียกร้องของ ข. ในหนี้รายนี้จึงตกเป็นอันขาดอายุความ

เช่นนี้ ถึงแม้สิทธิเรียกร้องของ ข. ในหนี้เงินกู้ขาดอายุความแล้ว ข. ก็ยังใช้สิทธิฟ้องร้องบังคับจำนองเอาเงินมาชำระหนี้ในส่วนเงินต้นได้ทั้งหมด¹ แต่ในส่วนดอกเบี้ย ข. ไม่อาจเรียกดอกเบี้ยส่วนที่ค้างส่งเกินกว่า 5 ปีได้ กล่าวคือ ข. เรียกดอกเบี้ยได้แต่เพียงส่วนที่ค้างส่งไม่เกิน 5 ปี

บทที่ 5

การงดใช้ การขยายออกหรือการยื่นเข้าซึ่งกำหนดอายุความ

1. คู่กรณีจะงดใช้ ขยายออกหรือยื่นเข้าซึ่งกำหนดอายุความหาได้ไม่

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/11 บัญญัติว่า

“อายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ นั้น คู่กรณีจะตกลงกันให้งดใช้หรือขยายออกหรือยื่นเข้าไม่ได้”

อายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ นั้น ก็เพื่อขจัดข้อโต้เถียงเกยงอนในสิทธิของบุคคลให้สิ้นสุดยุติลงในเวลาอันสมควร บทบัญญัติเรื่องกำหนดอายุความจึงเป็นบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน (คำพิพากษาฎีกาที่ 325/2470)

ดังนั้น มาตรา 193/11 จึงบัญญัติไว้ว่า อายุความที่กฎหมายกำหนดไว้ นั้นคู่กรณีจะงดใช้ขยายออกหรือยื่นเข้าหาได้ไม่ ถ้าหากบุคคลตกลงกันกำหนดอายุความให้ผิดแผกแตกต่างไปจากที่กฎหมายกำหนดไว้ ข้อตกลงนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ (มาตรา 150, 151)

¹เว้นแต่กรณีต้องตามมาตรา 733

ตัวอย่าง

(1) ก. กู้เงิน ข. ไป 20,000 บาท อายุความฟ้องร้องเรียกเงินกู้คืนมีกำหนด 10 ปี (มาตรา 193/30) ก. และ ข. จะตกลงกันขยายอายุความเป็น 15 ปี หรือย่นอายุความเป็น 5 ปี ไม่ได้

(2) การทำสัญญาค้ำประกันว่า แม้ลูกหนี้ตายเกินหนึ่งปีแล้ว ผู้ค้ำประกันก็ยังคงยอมรับใช้ต้นเงินกู้และดอกเบี้ยแทนนั้น ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน และไม่ใช้การขยายกำหนดอายุความ ผู้ค้ำประกันจึงต้องรับผิดชอบตามสัญญา (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1785/2505)

(3) ผู้ถูกสลากกินแบ่งของรัฐบาลมีสิทธิเรียกร้องเงินรางวัลจากสำนักงานสลากกินแบ่งได้ภายในกำหนด 10 ปีตามมาตรา 164 (ปัจจุบัน คือ มาตรา 193/30) สำนักงานสลากกินแบ่งจะกำหนดสิทธิเรียกร้องให้ผู้ถูกสลากกินแบ่งมารับภายในกำหนด 3 เดือน ไม่ได้ ขัดต่อมาตรา 191 (ปัจจุบัน คือ มาตรา 193/11) (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 473/2509)

(4) ข้อกำหนดในกรมธรรม์ประกันภัยให้ฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนภายใน 3 เดือน เป็นเรื่องกำหนดอายุความฟ้องคดีกันเอาเอง ไม่มีผลบังคับเพราะต้องห้ามตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 191 (ปัจจุบัน คือ มาตรา 193/11) ต้องใช้อายุความตามมาตรา 882 ซึ่งกำหนดไว้ 2 ปี (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 330/2519)

ข้อสังเกต

มาตรา 193/11 ห้ามบุคคลขยายออกหรือย่นเข้าซึ่งกำหนดอายุความ แต่

(1) ในระหว่างนับอายุความ ลูกหนี้อาจรับสภาพต่อเจ้าหนี้ตามสิทธิเรียกร้องทำให้อายุความสะดุดหยุดลงได้ (มาตรา 193/14 (1)) ซึ่งก็มีผลเท่ากับเป็นการขยายอายุความนั่นเอง

(2) ถึงแม้อายุความครบกำหนดแล้ว ลูกหนี้จะชำระหนี้ก็ได้ ซึ่งถ้าเจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ไปแล้วมากน้อยเท่าใดก็ตาม ลูกหนี้จะเรียกคืนหาได้ไม่ (มาตรา 193/28 วรรคแรก)

2. การขยายอายุความโดยกฎหมาย

ในบางกรณีมีเหตุขัดข้องบางประการอันไม่อาจก้าวล่วงเสียได้ ทำให้บุคคลผู้มีสิทธิเรียกร้องไม่สามารถบังคับตามสิทธิเรียกร้องได้ภายในกำหนดอายุความ กฎหมายจึงให้โอกาสแก่บุคคลผู้มีสิทธิเรียกร้องนั้นบังคับตามสิทธิเรียกร้องได้ภายในเวลาอันสมควรหลังจากที่เหตุขัดข้องนั้นได้ผ่านพ้นไปแล้ว โดยกฎหมายขยายอายุความให้ในกรณีมีเหตุขัดข้องต่อไปนี้

2.1 เหตุเพราะฟ้องผิดพลาดหรือศาลให้ยกคำฟ้องโดยไม่ตัดสิทธิโจทก์ที่จะฟ้องใหม่

กฎหมายขยายอายุความให้ 60 วัน กล่าวคือ

มาตรา 193/17 วรรคสอง บัญญัติว่า

“ในกรณีที่คดีนั้นศาลไม่รับหรือคืนหรือให้ยกคำฟ้องเพราะเหตุคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลหรือศาลให้ยกคำฟ้องโดยไม่ตัดสิทธิโจทก์ที่จะฟ้องใหม่ และปรากฏว่าอายุความครบกำหนดไปแล้วในระหว่างการพิจารณา หรือจะครบกำหนดภายในหกสิบวันนับแต่วันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นถึงที่สุด ให้เจ้าหน้าที่มีสิทธิฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้องหรือเพื่อให้ชำระหนี้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นถึงที่สุด”

2.2 เหตุเพราะเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้เยาว์ เป็นบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลจะสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ก็ตาม หรือเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์

กฎหมายขยายอายุความให้ 1 ปี หรือน้อยกว่า 1 ปีแล้วแต่กรณี ซึ่งมีอยู่ 2 กรณี กล่าวคือ

(1) กรณีที่ผู้เยาว์หรือบุคคลวิกลจริตฯ ฟ้องผู้อื่นตามที่มาตรา 193/20 บัญญัติว่า

“อายุความสิทธิเรียกร้องของผู้เยาว์หรือของบุคคลวิกลจริตอันศาลจะสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ก็ตาม ถ้าจะครบกำหนดลงในขณะที่บุคคลดังกล่าวยังไม่ถึงความสามารถเต็มภูมิ หรือในระหว่างหนึ่งปีนับแต่วันที่บุคคลดังกล่าวไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันที่บุคคลนั้นได้ถึงความสามารถเต็มภูมิหรือได้มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล แล้วแต่กรณี แต่ถ้าอายุความสิทธิเรียกร้องนั้นมีระยเวลาน้อยกว่าหนึ่งปีก็ให้นำกำหนดระยะเวลาที่สั้นกว่านั้นมาใช้แทนกำหนดระยะเวลาหนึ่งปีดังกล่าว”

(2) กรณีที่ผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถฟ้องผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ ตามที่มาตรา 193/21 บัญญัติว่า

“อายุความสิทธิเรียกร้องของผู้เยาว์หรือของคนไร้ความสามารถหรือของคนเสมือนไร้ความสามารถ ที่จะฟ้องร้องผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ของตนนั้น ถ้าจะครบกำหนดลงในขณะที่บุคคลดังกล่าวยังไม่ถึงความสามารถเต็มภูมิ หรือในระหว่างหนึ่งปีนับแต่วันที่บุคคลดังกล่าวไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันที่บุคคลนั้นได้ถึงความสามารถเต็มภูมิหรือได้มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลหรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี แต่ถ้าอายุความสิทธิเรียกร้องนั้นมีระยเวลาน้อยกว่าหนึ่งปี ก็ให้นำกำหนดระยะเวลาที่สั้นกว่านั้นมาใช้แทนกำหนดระยะเวลาหนึ่งปีดังกล่าว”

2.3 เหตุเพราะเจ้าหนี้และลูกหนี้เป็นสามีภริยากัน

กฎหมายขยายอายุความให้ 1 ปี ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 193/22 ดังนี้

“อายุความสิทธิเรียกร้องระหว่างสามีภริยา ถ้าจะครบกำหนดก่อนหรือภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลง อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลง”

2.4 เหตุเพราะเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ถึงแก่ความตาย

กฎหมายขยายอายุความให้ 1 ปี ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 193/23 ดังนี้

“อายุความสิทธิเรียกร้องอันเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่ผู้ตาย ถ้าจะครบกำหนดภายในหนึ่งปีนับแต่วันตาย อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันตาย”

2.5 เพราะเหตุสุดวิสัย

กฎหมายขยายอายุความให้ 30 วัน ตามมาตรา 193/19 ดังนี้

“ในขณะที่อายุความจะครบกำหนดนั้น ถ้ามีเหตุสุดวิสัยมาขัดขวางมิให้เจ้าหนี้กระทำการตามมาตรา 193/14 ให้อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะพ้นสามสิบวันนับแต่วันที่เหตุสุดวิสัยนั้นได้สิ้นสุดลง”

ในขณะที่อายุความจะครบกำหนด และเจ้าหนี้ฟ้องคดีตามมาตรา 193/14 (2)-(5)¹ นั้น ถ้ามีเหตุสุดวิสัยมาขัดขวางทำให้การฟ้องคดีของเจ้าหนี้ดังกล่าวกระทำมิได้กฎหมายให้ขยายอายุความออกไปอีก 30 วันนับแต่วันที่เหตุสุดวิสัยนั้นสิ้นสุดลง

บทที่ 6

การสละประโยชน์แห่งอายุความ

มาตรา 193/24 บัญญัติว่า

“เมื่ออายุความครบกำหนดแล้ว ลูกหนี้จะสละประโยชน์แห่งอายุความนั้นเสียก็ได้ แต่การสละประโยชน์เช่นว่านี้ไม่มีผลกระทบกระเทือนสิทธิของบุคคลภายนอกหรือผู้ค้ำประกัน”

การสละประโยชน์แห่งอายุความมีข้อพิจารณา ดังนี้

¹ การฟ้องคดีของเจ้าหนี้ตามมาตรา 193/14 เช่น ฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้อง ฯลฯ เป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดลง

1. การสละประโยชน์แห่งอายุความกระทำผิดเมื่อใด

“ประโยชน์แห่งอายุความ” ถ้าจะเรียกให้เต็มก็คือ “ประโยชน์แห่งการที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความ” ผู้ที่ได้รับประโยชน์แห่งการที่สิทธิเรียกร้องขาดอายุความก็คือลูกหนี้ (มาตรา 193/10, 193/9) ดังนั้น ลูกหนี้จึงเป็นผู้ที่อาจสละเสียได้ซึ่งประโยชน์แห่งอายุความตามมาตรา 193/24 นี้ ทั้งนี้ มีข้อจำกัดว่าลูกหนี้จะสละประโยชน์แห่งอายุความได้ ก็ต่อเมื่ออายุความครบบริบูรณ์แล้วเท่านั้น ลูกหนี้จะสละประโยชน์แห่งอายุความไว้ล่วงหน้าก่อนอายุความครบบริบูรณ์ไม่ได้

เหตุผลที่มาตรา 193/24 จำกัดไว้ดังกล่าวนี้ ก็คือ เพื่อคุ้มครองลูกหนี้ เพราะตามปกติลูกหนี้ก่อนนี้ขึ้นก็เพราะความขาดแคลนหรือความจำเป็นอย่างอื่น ถ้ามาตรา 193/24 ไม่ได้จำกัดไว้ดังกล่าวนี้ ลูกหนี้ก็อาจถูกเจ้าหนี้บังคับให้สละประโยชน์แห่งอายุความไว้ล่วงหน้า ซึ่งโดยเหตุที่ขาดแคลนหรือมีความจำเป็นอย่างอื่น ลูกหนี้ก็ต้องยอมทำตามที่เจ้าหนี้ต้องการเสมอไปในที่สุดบทบัญญัติเรื่องอายุความก็จะเป็นอันไม่ได้ผลตามที่มุ่งหมายไว้

แต่ถ้าสิทธิเรียกร้องขาดอายุความไปแล้ว ลูกหนี้จึงสละประโยชน์แห่งอายุความ เป็นกรณีที่ลูกหนี้กระทำด้วยความสมัครใจ เพราะไม่มีเหตุขาดแคลนหรือความจำเป็นอย่างอื่นบีบบังคับลูกหนี้ กฎหมายจึงให้การสละประโยชน์แห่งอายุความ เมื่อสิทธิเรียกร้องขาดอายุความแล้ว มีผลบังคับได้

ตัวอย่าง

(1) ก. กู้เงิน ข. ไป 20,000 บาท ในสัญญากู้ได้เขียนไว้ข้อหนึ่งว่า ก. สละประโยชน์แห่งอายุความ โดยเงินที่ ก. กู้ไปจาก ข. นี้ ข. จะทวงถามหรือฟ้องร้องเรียกเอาในเวลาใดก็ได้ ถึงแม้เป็นเวลานานเกินกว่า 10 ปีแล้วก็ตาม

การแสดงเจตนาสละประโยชน์แห่งอายุความเช่นนี้ขัดต่อมาตรา 193/24 จึงตกเป็นโมฆะตามมาตรา 150, 151

ต่อมาในภายหลังเมื่อเวลาผ่านไปครบ 10 ปีแล้ว สิทธิเรียกร้องของ ข. ในหนี้รายนี้ย่อมตกเป็นอันขาดอายุความ หาก ข. ทวงถามหรือฟ้องร้องเรียกให้ ก. ชำระหนี้ ก. ก็ยังยกประโยชน์แห่งอายุความขึ้นอ้างปฏิเสธการชำระหนี้หรือตัดฟ้องได้ตามมาตรา 193/10 มาตรา 193/9 และมาตรา 193/29

(2) ตามตัวอย่าง (1) ข้างต้น ถ้าภายหลังที่สิทธิเรียกร้องของ ข. ในหนี้รายนี้ขาดอายุความแล้ว ก. เขียนหนังสือฉบับหนึ่งให้ไว้แก่ ข. มีข้อความว่า ก. สละเสียซึ่งประโยชน์แห่งอายุความ

เช่นนี้ หาก ข. ทวงถามหรือฟ้องร้องเรียกให้ ก. ชำระหนี้ ก. จะยกประโยชน์แห่งอายุความขึ้นอ้างปฏิเสธการชำระหนี้หรือตัดฟ้องตามมาตรา 193/10 มาตรา 193/9 และมาตรา 193/29 หาได้ไม่

2. การสละประโยชน์แห่งอายุความต้องทำอย่างไร

2.1 การสละประโยชน์แห่งอายุความโดยชัดแจ้ง

การแสดงเจตนาสละประโยชน์แห่งอายุความนี้ มาตรา 193/24 มิได้กำหนดไว้ว่า ต้องทำตามแบบพิธีหรือมีหลักฐานอย่างไร ดังนั้น เมื่ออายุความครบบริบูรณ์แล้ว ลูกหนี้ก็อาจสละประโยชน์แห่งอายุความได้โดยทำเป็นหนังสือให้ไว้แก่เจ้าหนี้ หรือแสดงเจตนาด้วยวาจาต่อเจ้าหนี้ ก็ได้

2.2 การสละประโยชน์แห่งอายุความโดยปริยาย

นอกจากการแสดงเจตนาสละประโยชน์แห่งอายุความโดยชัดแจ้งแล้ว การกระทำบางอย่างของลูกหนี้ภายหลังจากที่อายุความครบบริบูรณ์แล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นการสละประโยชน์แห่งอายุความเช่นเดียวกัน เช่น

(1) โจทก์ไปร้องที่อำเภอว่า จำเลยซึ่งเป็นน้องต่างมารดาไม่แบ่งนาพิพาทอันเป็นมรดกของบิดามารดาโจทก์ให้โจทก์ กรมการอำเภอเรียกโจทก์จำเลยไปสอบถาม จำเลยยอมรับว่ายินดีแบ่งนาพิพาทให้โจทก์ เพราะที่นาคือของบิดามารดาโจทก์ ดังนี้ เป็นการที่จำเลยได้ละเสียแล้วซึ่งประโยชน์แห่งอายุความตามมาตรา 192 (ปัจจุบันคือมาตรา 193/24) จำเลยจะยกอายุความว่าโจทก์ฟ้องเรียกมรดก เมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เจ้ามรดกตายขึ้นต่อสู้โจทก์ไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1607/2505)

(2) โจทก์ยื่นคำขอรับมรดกภายใน 1 ปีนับแต่เจ้ามรดกตาย จำเลยคัดค้าน เจ้าพนักงานที่ดินได้เปรียบเทียบ จำเลยยอมเอาส่วนแบ่งบางส่วน แต่ยังไม่ตกลงกัน จนพ้นกำหนด 1 ปีนับแต่เจ้ามรดกตายแล้ว คู่กรณีก็ยังตกลงให้เจ้าพนักงานที่ดินเปรียบเทียบอีก ดังนี้ถือได้ว่าจำเลยได้ละเสียซึ่งประโยชน์แห่งอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 192 (มาตรา 193/24) แล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 244/2511)

(3) จำเลยเป็นหนี้โจทก์แล้วทำหนังสือยอมรับหนี้ให้โจทก์ไว้โดยทำขึ้นภายหลังหนี้หมดอายุความแล้ว แม้หนังสือนั้นทำโดยจำเลยฝ่ายเดียวไม่เป็นการรับสภาพความรับผิดชอบโดยสัญญาตามมาตรา 188 (มาตรา 193/28 วรรคสอง) ก็ตาม แต่การทำหนังสือดังกล่าวให้โจทก์ไว้ ย่อมถือได้ว่าจำเลยได้ละเสียซึ่งประโยชน์แห่งอายุความตามมาตรา 192 (มาตรา 193/24) แล้ว จำเลยจะยกอายุความขึ้นต่อสู้หาได้ไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1675/2517)

(4) โจทก์ฟ้องเรียกเบี้ยปรับฐานผิดสัญญา โดยขอหักหนี้ที่จะต้องชำระราคาของที่ซื้อจากจำเลย ถือได้ว่าโจทก์สละประโยชน์แห่งอายุความแห่งหนี้ที่จำเลยเรียกให้ชำระราคา โจทก์ยกอายุความขึ้นต่อสู้ตามที่จำเลยฟ้องแย้งไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1467/2519)

3. ผลของการที่ลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความ

3.1 ผลต่อลูกหนี้ผู้แสดงเจตนาสละประโยชน์แห่งอายุความนั่นเอง

“ประโยชน์แห่งอายุความ” ที่ลูกหนี้จะพึงได้รับก็คือ ลูกหนียกอายุความขึ้นอ้างปฏิเสธการชำระหนี้ได้เมื่อเจ้าหนี้ทวงถาม (มาตรา 193/10) และลูกหนียกอายุความขึ้นอ้างตัดฟ้องได้เมื่อเจ้าหนี้ฟ้องคดี (มาตรา 193/9)

ดังนั้น เมื่อลูกหนี้สละประโยชน์แห่งอายุความเสียแล้ว ถ้าเจ้าหนี้ทวงถามให้ชำระหนี้ ลูกหนี้ก็ไม่สามารถยกอายุความขึ้นอ้างปฏิเสธการชำระหนี้ได้ และถ้าเจ้าหนี้ฟ้องคดี ลูกหนี้ก็ไม่สามารถยกอายุความขึ้นอ้างตัดฟ้องได้ กล่าวคือ ลูกหนี้ต้องตกไปอยู่ในฐานะถูกบังคับให้ชำระหนี้ดังเดิมเสมือนดังว่าสิทธิเรียกร้องนั้นมิได้ขาดอายุความเลย

3.2 ผลต่อบุคคลภายนอก

ในบางกรณีสิทธิเรียกร้องซึ่งขาดอายุความนั้นมีบุคคลภายนอกเกี่ยวข้องอยู่ด้วย เช่น ลูกหนี้ผู้สละประโยชน์แห่งอายุความนั้นเป็นลูกหนี้ร่วมกันอยู่กับลูกหนี้อื่น หรือลูกหนี้ผู้สละประโยชน์แห่งอายุความนั้นมีเจ้าหนี้หลายคน ฯลฯ

ในกรณีดังกล่าวนี้ ลูกหนี้ร่วมคนอื่น ๆ หรือเจ้าหนี้คนอื่น ๆ จึงเป็นบุคคลภายนอก มาตรา 193/24 จึงบัญญัติคุ้มครองบุคคลภายนอกไว้ว่า การสละประโยชน์แห่งอายุความย่อมไม่มีผลกระทบกระเทือนสิทธิของบุคคลภายนอก กล่าวคือ ลูกหนี้ร่วมคนอื่น ๆ หรือเจ้าหนี้คนอื่น ๆ นั้นยังคงยกอายุความขึ้นอ้างปฏิเสธการชำระหนี้ได้เมื่อเจ้าหนี้ทวงถาม และยังคงยกอายุความขึ้นอ้างตัดฟ้องได้เมื่อเจ้าหนี้ฟ้องคดี ตามมาตรา 193/10 มาตรา 193/9 และมาตรา 193/29

3.3 ผลต่อผู้ค้ำประกัน

ในกรณีที่หนี้รายใดมีการทำสัญญาค้ำประกันไว้ด้วย ผู้ค้ำประกันก็เป็นบุคคลภายนอกเช่นเดียวกัน (มาตรา 680) มาตรา 193/24 จึงบัญญัติไว้ให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นว่า การที่ลูกหนี้ขึ้นต้นสละประโยชน์แห่งอายุความนั้น ย่อมไม่มีผลกระทบกระเทือนสิทธิของผู้ค้ำประกัน

“สิทธิของผู้ค้ำประกัน” มีบัญญัติไว้ในมาตรา 694 ว่า “นอกจากข้อต่อสู้ซึ่งผู้ค้ำประกันมีต่อเจ้าหนี้นั้น ท่านว่าผู้ค้ำประกันยังอาจยกข้อต่อสู้ทั้งหลายซึ่งลูกหนี้มีต่อเจ้าหนี้ขึ้นต่อสู้ได้ด้วย”

ดังนั้น ถึงแม้ลูกหนี้ชั้นต้นสละประโยชน์แห่งอายุความแล้ว ผู้ค้ำประกันก็ยังคงยกอายุความขึ้นอ้างปฏิเสธการชำระหนี้ได้เมื่อเจ้าหนี้ทวงถาม และยังคงยกอายุความขึ้นอ้างตัดฟ้องได้เมื่อเจ้าหนี้ฟ้องคดี ตามมาตรา 193/10 มาตรา 193/9 และมาตรา 193/29